

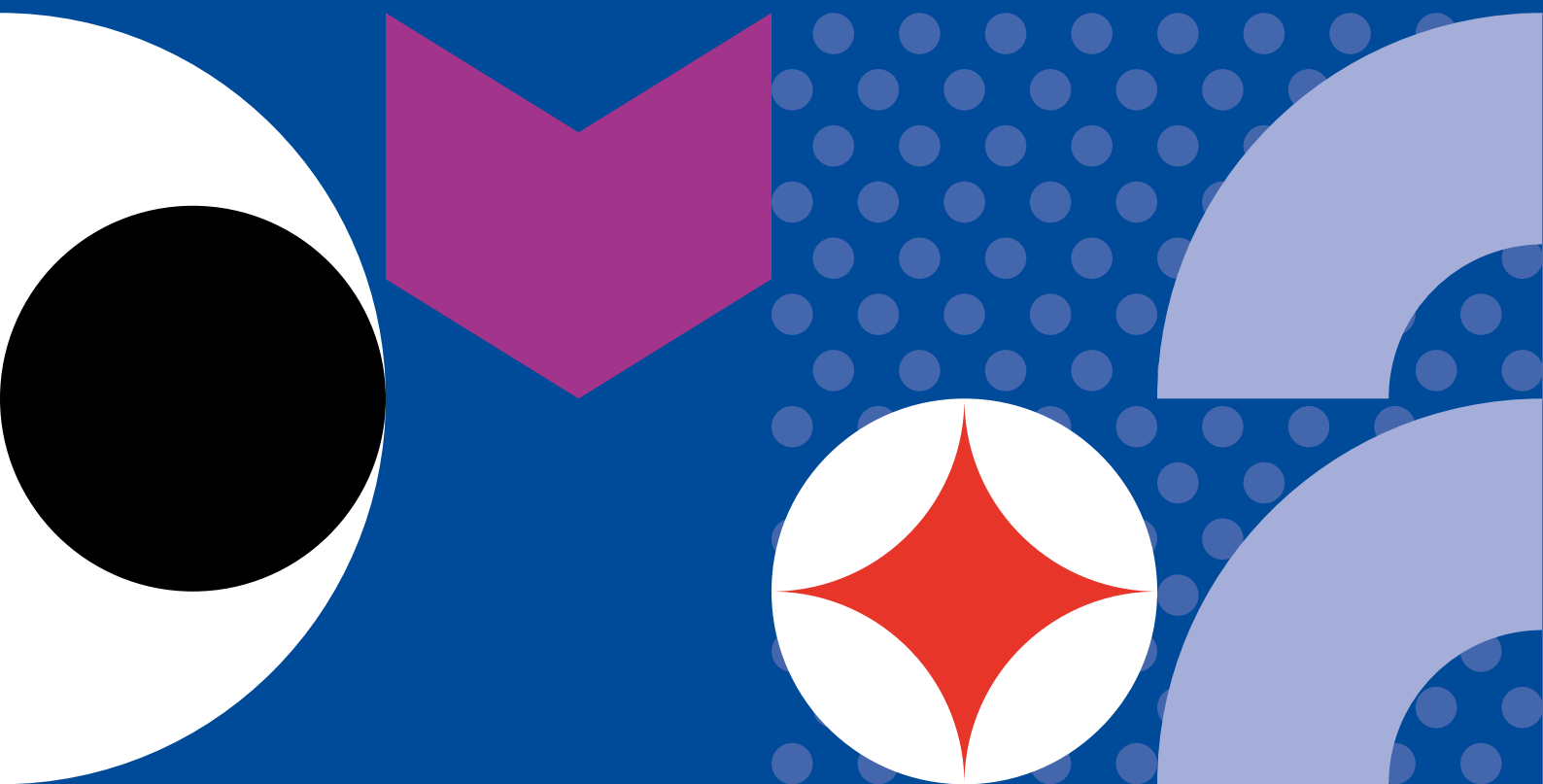
LEESBEVORDERING EN BELEID

Meer lezen, beter in taal – vmbo

Effecten van lezen
op taalontwikkeling

Kees Broekhof

MEI 2025

Inhoud

Inleiding	3
1 Taal en het vmbo	7
2 Effecten van lezen	11
3 Leesmotivatie stimuleren	19
4 De mediatheek en Bibliotheek werken samen	29
5 Taalbeleid en de doorgaande lijn	35
6 Aan de slag	39
Handige sites	42
Toelichting BoekStart en de Bibliotheek <i>op school</i>	44
Bronnen	46

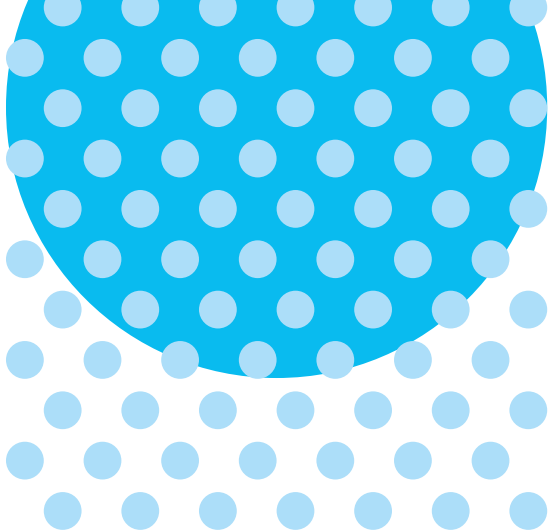
Inleiding

Het belang van een structureel schoolbeleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen is niet te onderschatten. Talloze wetenschappelijke studies tonen aan dat lezen de taalontwikkeling van leerlingen kan bevorderen. In samenwerking met de mediatheek en de Bibliotheek kunnen scholen een stimulerend taalbeleid realiseren.

Ideale partners

Voor vmbo-scholen is de taalontwikkeling van leerlingen veelal een bron van zorg. Veel leerlingen komen de school binnen met een beheersing van de Nederlandse taal die onder het gemiddelde ligt en die succesvolle deelname aan het onderwijs kan belemmeren. De achterstanden zijn hardnekkig en scholen slagen er vaak niet in om effectief het tij te keren.

Vrij lezen en lezen in de vrije tijd kunnen een sterke bijdrage leveren aan de taalontwikkeling van leerlingen, zowel van goede als van zwakke lezers. Het is verbazend dat nog maar weinig scholen dit gegeven benutten om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen.

Het belang van een structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen valt niet te onderschatten

Een doelgerichte samenwerking tussen docenten en de mediatheek kan ervoor zorgen dat leerlingen meer gaan lezen en dat hun leerresultaten omhooggaan. Dat is ook logisch. Meer lezen begint bij een rijke, gevarieerde collectie boeken, passend bij de voorkeuren van de leerlingen en bij de vakken. Binnen een structureel taalbeleid krijgt de samenwerking met de mediatheek en de plaatselijke Bibliotheek een duidelijke plek, met concrete doelen die regelmatig geëvalueerd worden. Het stimuleren van leesplezier geldt hierbij als beleidsinstrument om de taalprestaties te verbeteren. De mediatheek en Bibliotheek zijn in deze visie dan ook geen ondersteunende faciliteiten, maar ideale partners en essentiële pijlers binnen het educatieve proces.

De taalontwikkeling van de vmbo-leerling is een gemeenschappelijk belang van de school en de Bibliotheek. De school wil de taalontwikkeling van leerlingen bevorderen, de Bibliotheek wil van hen enthousiaste lezers maken. In deze brochure laten we zien dat deze twee doelen samenvallen binnen het onderwerp lezen: vrij lezen op school en vrijetijdslezen.

De meerwaarde in beeld

Binnen de aanpak de Bibliotheek *op school* stimuleren bibliotheken het lezen op school en in de vrije tijd. Scholen zien hierdoor tot hun genoegen dat de taalresultaten van de leerlingen omhooggaan. Want uit leesonderzoek blijkt: wie meer leest, scoort hoger op taaltoetsen. En taalvaardigheid is een voorwaarde voor succes in alle vakken. Zo eenvoudig is de meerwaarde van een intensieve samenwerking te onderbouwen. Door samen te werken als een krachtig team werken de school en de Bibliotheek effectief aan taaldoelen (zoals leerlingen ondersteunen om taalniveau 2F te halen) en leveren ze een belangrijke maatschappelijke bijdrage door laaggeletterdheid te helpen voorkomen.

In deze brochure bieden we scholen en bibliotheken een wetenschappelijk onderbouwde basis voor samenwerking plus handvatten om deze doelgericht vorm te geven en samen jaarlijks te evalueren en bij te stellen. Dat is de aanpak van de Bibliotheek *op school*.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 schetst de situatie rond taal in het vmbo: het taalniveau van de leerlingen, het belang van tekstbegrip en woordenschat en de noodzaak om achterstanden aan te pakken via een structureel taalbeleid. Het dilemma van het vmbo komt hier al direct aan de orde: leerlingen zouden meer moeten lezen, maar dat is nu juist waar velen niet goed in zijn en wat ze niet graag doen.

In hoofdstuk 2 bieden we argumenten waarom een structureel beleid voor vrij lezen en vrijetijdslezen in het vmbo belangrijk is. We vatten de belangrijkste resultaten uit onderzoek naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling samen. Bronnen die wij hierbij gebruiken zijn onder meer het werk van Suzanne Mol (2022, 2011) en Adriana Bus (2024, 2011) en het internationale PISA-onderzoek naar de leesprestaties en leesmotivatie van 15-jarigen in de OESO-landen (Meelissen et al., 2023). Ook gaan we in op de vraag wat ‘goed lezen’ inhoudt en wat de effecten zijn van het lezen van digitale teksten.

Hoofdstuk 3 gaat kort in op het belang van leesplezier en beschrijft wat scholen en docenten kunnen doen om het leesplezier van vmbo-leerlingen te bevorderen en de leesmotivatie te stimuleren. We verwijzen hierbij naar een meta-analyse van Roel van Steensel en collega's (2018) en inzichten uit motivatieonderzoek (onder meer Deci & Ryan, 2000; De Naeghel et al., 2014).

Hoofdstuk 4 gaat over hoe de samenwerking met mediatheek en Bibliotheek te organiseren is. We beschrijven onder meer het effect van de

schoolmediatheek op de leerresultaten van leerlingen. Hier verwijzen we naar Amerikaans onderzoek van Keith Lance, recente Nederlandse onderzoekpublicaties van Stichting Lezen en gegevens uit de Monitor de Bibliotheek *op school*.

Hoofdstuk 5 geeft een beknopte schets van het taalbeleid waarmee vmbo-scholen met maximaal effect kunnen werken aan de leerprestaties voor taal. We maken duidelijk waarom dit taalbeleid mede gericht zou moeten zijn op het stimuleren van vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis.

Hoofdstuk 6 vat alle argumenten in enkele punten samen en beschrijft hoe vmbo-scholen en mediatheken/bibliotheken hun samenwerking intensief en opbrengstgericht kunnen inzetten voor de taalprestaties van de leerlingen.

Taalbeleid levert meer op als het veel aandacht besteedt aan leesbevordering

1

Taal en het vmbo

Taalvaardigheid is een belangrijke voorwaarde om het vmbo met succes te kunnen afronden. Succes betekent perspectief op een goede vervolgopleiding en daarmee uiteindelijk een betere positie op de arbeidsmarkt.

Ongeveer de helft van de Nederlandse basisschoolleerlingen gaat na groep 8 naar het vmbo. Een grote groep van deze leerlingen heeft een beperkte beheersing van de Nederlandse taal. Dit geldt vooral voor de leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. Deze leerlingen scoorden in groep 8 (ver) onder het landelijk gemiddelde op de doorstroomtoetsen voor taal.

Taalvaardigheid is op het vmbo, net als bij andere onderwijssoorten, een voorwaarde om de opleiding met succes te kunnen afronden en door te kunnen stromen. Vervolgopleidingen stellen gewoonlijk hoge eisen aan de taalvaardigheid. Er staat dus veel op het spel voor vmbo-leerlingen. Voor velen van hen is de taal een struikelblok, maar tegelijkertijd een voorwaarde om verder te leren.

De grootste taaluitdaging voor leerlingen op het vmbo is het goed kunnen lezen van teksten. Hieronder beschrijven we wat daarbij komt kijken.

Technisch lezen

Vlot technisch lezen ('lezen wat er staat') is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen (Onderwijskennis, 2023). Dit geldt niet alleen voor leerlingen in het basisonderwijs, maar ook voor oudere leerlingen (Duncan et al., 2016). Docenten herkennen dit probleem wanneer leerlingen moeite hebben om een tekst hardop voor te lezen. De problemen met technisch lezen vinden hun oorsprong in het basisonderwijs. Zwakke lezers hebben een grotere kans om door te stromen naar het vmbo, dus het is niet verbazingwekkend dat vmbo-leerlingen soms ondersteuning nodig hebben (zie ook Bosman et al., 2022). Gerichte instructie is nuttig voor deze leerlingen. Onderzoekers van het Expertisecentrum Nederlands hebben vastgesteld dat herhaald lezen (eventueel in de vorm van remedial teaching of preteaching) en instructie in leesstrategieën effectieve aanpakken zijn (Teunissen et al., 2013).

Tekstbegrip

Wie teksten goed begrijpt, is beter in staat om lessen te volgen, opdrachten te maken, instructies goed uit te voeren en ook buiten school goed om te gaan met geschreven taal. Veel vmbo-leerlingen hebben moeite met het lezen van teksten. Uit internationaal PISA-onderzoek blijkt dat een derde van de 15-jarige leerlingen in Nederland leest onder het niveau dat vereist is om goed te functioneren in het onderwijs en in de maatschappij. Leerlingen van vwo en havo scoren hoger dan het OESO-gemiddelde; leerlingen van vmbo en praktijkonderwijs scoren onder dit gemiddelde (Meelissen et al., 2023). Dat betekent dat het voor veel vmbo-leerlingen, met name op basis- en kaderniveau, moeilijk is om schoolteksten te begrijpen en dat zij op langere termijn het risico lopen laaggeletterd te worden. Het ontwikkelen van de vaardigheid in begrip-pend lezen vraagt niet alleen om instructie in deelvaardigheden, zoals het toepassen van leesstrategieën, maar ook om ervaring met het lezen van teksten met een omvang van enkele

Veel lezen is de meest krachtige voorspeller van woordenschatontwikkeling

pagina's. Het lezen van langere teksten is nodig om beter inzicht te krijgen in de tekststructuur en om te leren verbanden te leggen tussen tekstpassages die verder uit elkaar liggen (Houtveen & Van Steensel, 2022).

Woordenschat

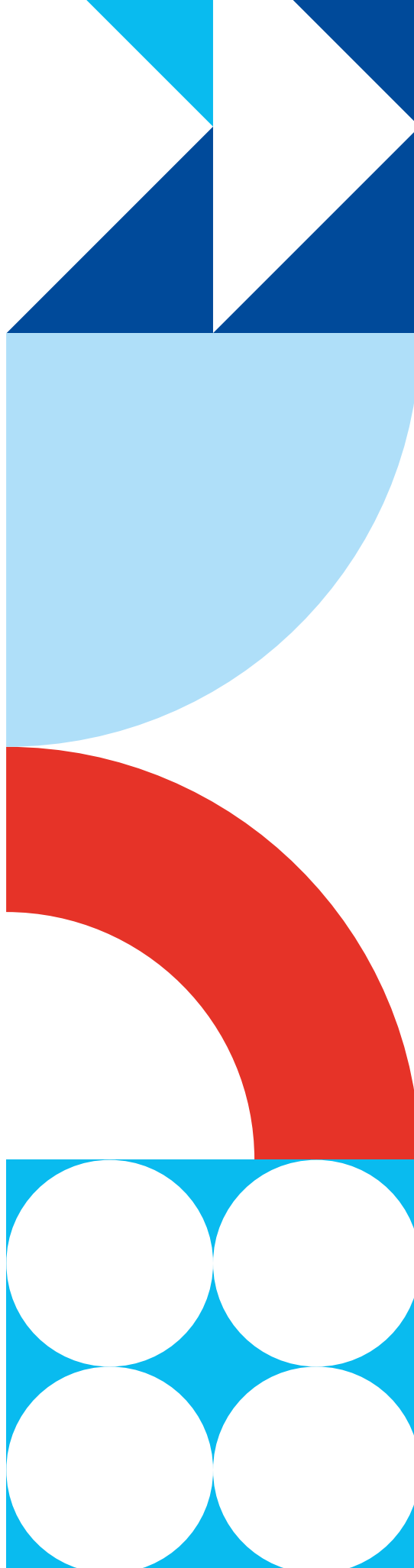
Woordenkennis is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen. Om goed met teksten uit de voeten te kunnen in het voortgezet onderwijs, moeten leerlingen ongeveer 17.000 Nederlandse woorden kennen. Veel vmbo-leerlingen zitten ver onder dit niveau. Dat is een probleem, want je moet minstens 95% van de woorden van een tekst kennen om die tekst echt goed te begrijpen (Schmitt et al., 2011). Om leerlingen te helpen om met onbekende woorden om te gaan, hebben sommige methoden woordenlijsten en voeren scholen soms speciale woordenschatprojecten uit. Maar de opbrengst hiervan is niet toereikend om de woordenschatachterstand in te halen: het aantal aangeleerde woorden is beperkt en de nieuw verworven woorden worden meestal niet systematisch onderhouden. Woordenschatinstructie is wel effectief – vooral voor zwakkere lezers – om een tekst met de betreffende woorden beter te begrijpen, maar zorgt nauwelijks voor beter begrip van andere teksten (zie Houtveen et al., 2019; Elleman et al., 2009). Wat hebben vmbo-leerlingen dan wel nodig om voldoende nieuwe woorden te verwerven zodat zij in het algemeen teksten beter gaan begrijpen? 'Woordenschatontwikkeling komt voornamelijk tot stand door het lezen van en luisteren naar boeken... Veel lezen is de meest krachtige

voorspeller van woordenschatontwikkeling.’
Deze conclusie komt uit het onderzoeksrapport *De vele kanten van leesbegrip*, dat inzichten uit internationaal onderzoek naar begrijpend lezen samenvat (Houtveen et al., 2019). Dit is een duidelijk argument voor structurele aandacht voor leesbevordering in het onderwijs.

Een stap vooruit

Om vmbo-leerlingen te helpen een stap vooruit te maken is een taalbeleid nodig waarin aandacht is voor leesvaardigheid en leesmotivatie. Het verbeteren van leesvaardigheid vraagt om didactische en organisatorische maatregelen gericht op zaken als kennisverwerving, woordenschatuitbreiding, inzicht in tekststructuren, verwerving van leesstrategieën, diversiteit in verwerkingsvormen, differentiatie en evaluatie (Houtveen et al., 2019) en op zaken als tijd inroosteren voor vrij lezen en zorgen voor een actuele, gevarieerde boekcollectie. Deze maatregelen betreffen alle vakken (Nederlands, andere talen en de zaak- en beroepsvakken) en taalondersteuning buiten het reguliere lesprogramma.

Het verbeteren van leesmotivatie vraagt om maatregelen die leerlingen stimuleren om teksten met meer betrokkenheid te lezen, om langdurig en geconcentreerd langere teksten te lezen (‘diep lezen’) en om ook in de vrije tijd met plezier een boek te pakken. Met andere woorden: gemotiveerder lezen binnen en buiten school. Waarom vrijetijdslezen buiten school belangrijk is voor de taalontwikkeling van leerlingen, wordt duidelijk in het volgende hoofdstuk.

Een dag uit de
rampspoed van Nijmegen

2000 VBOEGE LUSTERS

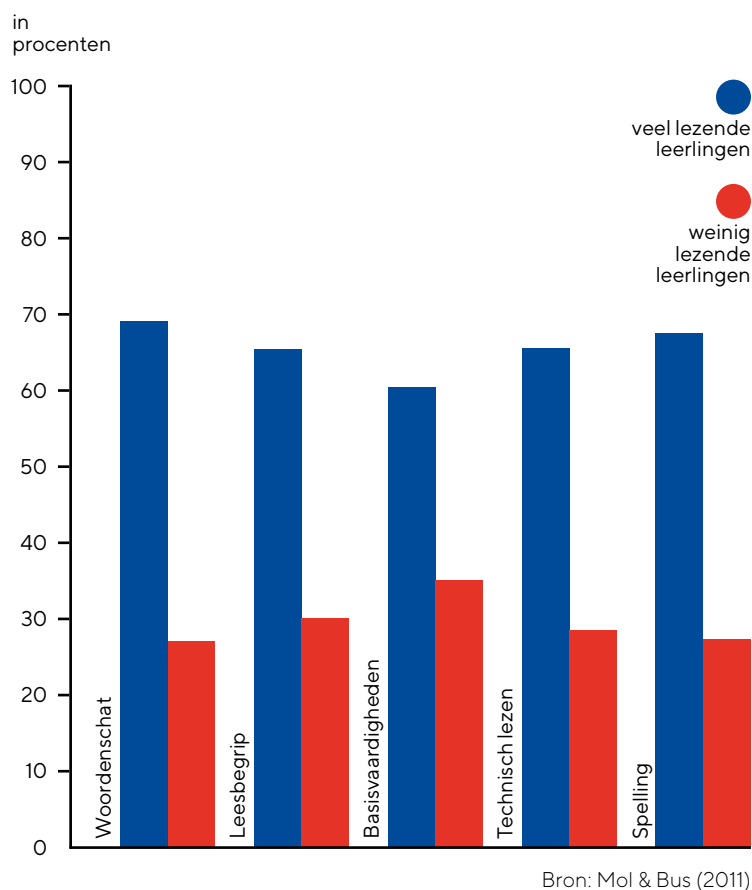
2

Effecten van lezen

Welk wetenschappelijk bewijs bestaat er voor de positieve effecten van vrij lezen en vrijetijdslezen op de taalontwikkeling? We kijken naar inzichten uit Nederlands en buitenlands onderzoek. Ook gaan we in op de vraag wat 'goed lezen' inhoudt en wat de effecten zijn van het lezen van digitale teksten.

In zijn roman *Wees onzichtbaar* beschrijft Murat Isik hoe hoofdpersoon Metin Mutlu, een uit Turkije afkomstig kind dat worstelt met de Nederlandse taal, voor het eerst met zijn moeder naar de bibliotheek gaat om boeken te lenen: 'Al snel las ik vier boeken en een strip per week en had ik geen taalachterstand meer.' Dit is niet zomaar een fictieve anekdote, maar iets wat Isik zelf heeft meegemaakt, zoals hij vertelt in een interview in *Het Parool*: '[Ik] liep als zesjarige achter met lezen, maar doordat ik elke week de bieb bezocht en vier boeken per week las, verbeterde niet alleen mijn leesvaardigheid, maar ook mijn taalniveau enorm in korte tijd. Van achterloper werd ik binnen een paar maanden de beste voorlezer van de klas' (Ockhuysen, 2019). Wat Metin en Isik vertellen over de effecten van lezen in de vrije tijd wordt bevestigd door wetenschappelijk onderzoek.

Grafiek 1 Verschil in kans (in %) op tenminste gemiddelde vorderingen in taal- en leesvaardigheid voor veel versus weinig lezende leerlingen in po en vo

Een van de meest geciteerde studies naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling is die van de Nederlandse onderzoekers Suzanne Mol en Adriana Bus (2011). Zij wilden weten welke effecten vrij lezen op de lange termijn heeft op de taalontwikkeling. Om dit te achterhalen verzamelden zij 85 internationale studies naar voorlezen, vrijetijdslezen en taalontwikkeling bij in totaal 6.636 kinderen en jongeren in de leeftijd van 2 tot 22 jaar. Door deze studies naast elkaar te leggen konden Mol en Bus een beeld samenstellen van de bijdrage van voorlezen en vrijetijdslezen aan de taalontwikkeling over de gehele periode van voorschool tot hoger onderwijs.

Ze concluderen dat kinderen en jongeren die veel lezen in hun vrije tijd, hoger scoren dan niet-lezende leerlingen op toetsen voor woordenschat, tekstbegrip, basisvaardigheden van lezen (zoals alfabetkennis en fonologisch bewustzijn), technisch lezen en spelling. Suzanne Mol publiceerde in 2022 een update van het onderzoek, met grotendeels dezelfde bevindingen. Een belangrijke nieuwe uitkomst is dat ook leesplezier blijkt toe te nemen naarmate kinderen en jongeren meer lezen (Mol, 2022). In de vorige studie was het nog niet mogelijk om dit effect vast te stellen.

Grafiek 1 (hiernaast) toont de verschillen in taalprestaties tussen leerlingen die veel lezen en leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd. De gegevens betreffen leerlingen van 7 tot 18 jaar. Kijken we bijvoorbeeld naar het onderdeel woordenschat, dan zien we dat van de leerlingen die veel lezen in hun vrije tijd 70% gemiddeld of bovengemiddeld scoort op woordenschat; van de leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd is dat slechts 30%.

Effecten van vrijetijdslezen en vrij lezen

Een belangrijk punt bij het onderzoek van Mol en Bus is dat de verbanden tussen lezen en taalontwikkeling gaan over het vrijetijdslezen en niet over het lezen op school. Lezen in de vrije tijd vindt in de regel geheel vrijwillig plaats. We spreken dan van 'autonome' motivatie (Vansteenkiste et al., 2007).

Je kunt je afvragen of van het lezen op school, dat doorgaans een verplicht karakter heeft,

dezelfde effecten te verwachten zijn. Uit een recente meta-analyse blijkt dat vrij lezen op school, waarbij leerlingen meerdere keren per week ten minste een kwartier in een zelfgekozen boek lezen, een gunstig effect heeft, vooral op de leesvaardigheid en de leesattitude (Bus et al., 2024). In klassen waar vrij lezen op het programma staat, gaan leerlingen dus beter lezen en staan ze positiever tegenover lezen. Extra interessant aan de meta-analyse is dat de resultaten suggereren dat lezen op school, via de leesattitude, het lezen buiten school kan stimuleren. En als dat lukt, kunnen we dezelfde effecten verwachten als bij het vrijetijdslezen, want dan treedt de autonome leesmotivatie volop in werking. Docenten zullen er wel rekening mee moeten houden dat leerlingen verschillend reageren op vrij lezen en dat sommigen daarom extra aandacht nodig hebben (zie Van der Sande et al., 2019). In het volgende hoofdstuk, 'Leesmotivatie stimuleren', komen we terug op vrij lezen in de klas.

Ook zwakke lezers profiteren

Er is dus veel winst te boeken via het lezen in de vrije tijd. Maar geldt dit wel voor iedereen? Zijn het niet juist de goede lezers die steeds beter gaan lezen? Dat zou betekenen dat leerlingen op het vmbo minder profijt zouden hebben van vrijetijdslezen, omdat zij vaker tot de groep van zwakkere lezers behoren. Om deze kwestie op te helderen hebben Mol en Bus de resultaten van studies naar goede en minder goede lezers vergeleken. Ze concluderen dat de effecten van vrijetijdslezen zich voordoen ongeacht het leesniveau van de leerlingen. Sterker nog, op basisvaardigheden voor lezen gaan zwakke lezers zelfs meer vooruit dan de vaardige lezers. Mol en Bus stellen: 'Voor zwakke lezers lijkt het vrijetijdslezen essentiëler voor het uitbreiden van hun basisvaardigheden dan voor vaardige lezers.' Dat is ook goed te begrijpen: er valt voor zwakke lezers meer winst te behalen en door veel te lezen krijgen ze extra oefening in de basisvaardigheden. 'Zonder extra leeservaringen gaat deze groep kinderen steeds verder achterlopen', stellen de onderzoekers.

Tweedetaalverwervers

Voor ongeveer een derde van de vmbo-leerlingen

Leerlingen die in hun vrije tijd veel lezen scoren beter op taaltoetsen dan andere leerlingen

is Nederlands niet de moedertaal. Geldt het bovenstaande ook voor hen? Met andere woorden: verbetert het lezen in de ene taal in de vrije tijd ook de beheersing van een andere taal? Dat blijkt inderdaad het geval te zijn. Een Duitse onderzoeksgroep onder leiding van Jennifer Meyer voerde een studie uit onder bijna 2000 jongeren (16-18 jaar) in 82 klassen op 21 middelbare scholen (Meyer et al., 2024). Ze keken of er een relatie was tussen het lezen van Engels (boeken, kranten, tijdschriften) en luisteren naar Engels (luisterboeken, radio) in de vrije tijd met de lees- en luistervaardigheid in en de motivatie voor Engels. De onderzoekers stelden vast dat leerlingen die meer Engels lasen in hun vrije tijd, beter waren in begrijpend lezen en luisteren in het Engels en hierin ook hogere cijfers haalden op school. Ook vrij lezen op school heeft een positief effect op de taalontwikkeling van tweedetaalverwervers. Dat concludeerde onderzoeker Stephen Krashen al in 2011, in zijn publicatie *Free Voluntary Reading*.

Goed nieuws dus voor die jongeren voor wie Nederlands niet de moedertaal is: je kunt leesvaardiger worden door Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften te lezen. Volgens Krashen laten scholen die weinig ruimte geven aan vrij lezen in hun onderwijsprogramma, zelfs enorme kansen liggen voor het stimuleren van de taalontwikkeling, juist ook bij tweedetaalverwervers.

Woordenschatontwikkeling

Om goed met teksten te kunnen werken in het voortgezet onderwijs moeten leerlingen in de brugklas ongeveer 17.000 woorden kennen. De woordenschat van de gemiddelde vmbo-leerling

Om de woordenschat van leerlingen maximaal te laten groeien is een combinatie nodig van gerichte woordenschat-instructie en vrij lezen

ligt daar ruim onder, met grote verschillen tussen leerlingen. Deze verschillen kunnen onder meer verband houden met hun talige achtergrond. Leerlingen uit gezinnen waarin veel gepraat wordt en waarin lezen gewoon is, komen met een grotere woordenschat het voortgezet onderwijs binnen dan andere leerlingen.

Er zijn ook verschillen per leerweg. Leerlingen die vmbo-t volgen, scoren aanzienlijk hoger op leestoetsen dan leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. Omdat woordenschat sterk bepalend is voor tekstbegrip, ligt de conclusie voor de hand dat vmbo-t-leerlingen een grotere woordenschat hebben dan leerlingen in de andere leerwegen.

Er is dus een grote bandbreedte aan woordenschat in het vmbo. Wat voor alle leerlingen geldt, is dat ze met een grotere woordenschat veel beter in staat zouden zijn om het onderwijs goed te volgen en om teksten in schoolboeken goed te begrijpen.

Alle reden om stevig in te zetten op het vergroten van de woordenschat van vmbo-leerlingen. Sommige scholen pakken dit aan via intentionele woordenschatstimulering (woordenschat-instructie), waarbij ze geselecteerde woorden uit zaakvaklessen systematisch onderwijzen. Dit is absoluut nodig, maar het is niet voldoende. Om met gerichte instructie de woordenschat in een jaar met bijvoorbeeld 2000 woorden te laten groeien, zou je leerlingen iedere schooldag 10 nieuwe woorden systematisch moeten aanleren en de beheersing daarvan vervolgens goed onderhouden. Het is maar de vraag of dat een haalbare kaart is. In de praktijk blijkt dat 750 tot 1000 woorden per jaar een maximale opbrengst is voor gerichte woordenschat-instructie. Dat is onvoldoende om een achterstand van vaak meer dan 5000 woorden te overbruggen.

Om te zorgen dat de woordenschat sneller groeit, is lezen in de vrije tijd de beste aanvullende aanpak. We zagen in het vorige hoofdstuk al dat veel lezen 'de meest krachtige voorspeller van woordenschatontwikkeling' is (Houtveen et al., 2019). Een lezer leert terloops nieuwe woorden, terwijl hij of zij leest over een interessant onderwerp. We noemen dit 'incidentele

Tabel 1
Leesduur en -volume

Aantal minuten lezen per dag	Aantal gelezen woorden per jaar
65,0	4.358.000
21,1	1.823.000
14,2	1.146.000
9,6	622.000
6,5	432.000
4,6	282.000
3,2	200.000
1,3	106.000
0,7	21.000
0,1	8.000
0,0	0

Bron: Cunningham & Stanovich (1998)

Amerikaanse onderzoekers schatten dat leerlingen die een kwartier per dag lezen, hun woordenschat kunnen uitbreiden met 1000 woorden per jaar

woordenschatverwerving', de tegenpool van de intentionele woordenschatinstructie die hierboven aan de orde kwam.

We zien in het al eerder aangehaalde onderzoek van Mol en Bus en in de publicatie *Free Voluntary Reading* (2011) van de Amerikaanse onderzoeker Stephen Krashen dat lezen inderdaad een grote bijdrage levert aan de groei van de woordenschat. Maar wat is die bijdrage precies? En maakt het ook uit wát je leest of is het inderdaad waar wat je vaak hoort zeggen: 'Als ze maar lezen, het maakt niet uit wat.'?

Laten we eerst eens kijken naar de vraag wat lezen oplevert voor de woordenschat. Daartoe kijken we naar het verband tussen leesduur en aantal gelezen woorden. Tabel 1 (op pagina 14) laat zien dat als leerlingen vijf minuten per dag lezen, ze jaarlijks al bijna 300.000 woorden meer lezen dan een leerling die helemaal niet leest. En een leerling die iedere dag een uur leest, zit ruim boven de vier miljoen woorden per jaar!

De volgende vraag is wat het verband is tussen het aantal gelezen woorden en het aantal nieuwe woorden dat je zo kunt verwerven. Amerikaanse wetenschappers die dat hebben onderzocht schatten dat leerlingen die ongeveer een kwartier per dag lezen (1 miljoen woorden per jaar) hun woordenschat kunnen uitbreiden met 1000 nieuwe woorden (Anderson et al., 1988; Nagy et al., 1987). Nederlandse onderzoekers die verschillende internationale studies naar dit onderwerp hebben geanalyseerd, stellen bovendien dat de kans dat leerlingen via lezen nieuwe woorden leren, toeneemt naarmate ze ouder worden (De Glopper et al., 2000).

Nu nog die andere vraag: maakt het ook uit wat leerlingen lezen of is het voldoende dat ze lezen? Het antwoord op die vraag is eenduidig: het maakt wel degelijk uit wat ze lezen. Dat is ook gemakkelijk te beredeneren. Van een te makkelijke tekst valt weinig te leren, van een te moeilijke tekst evenmin. En als je iedere dag leest, maar je leest alleen voetbalbladen, dan leer je heel wat voetbaltermen, maar na verloop van tijd komt daar niets meer bij. De groei stagneert en de verworven woorden zijn voor het leren op school niet erg relevant.

Onderzoek bevestigt dat het uitmaakt wat je leest. De Nederlandse onderzoekers Denise Kortlever en Jeroen Lemmens bestudeerden het verband tussen leesgedrag en Cito-scores aan het einde van de basisschool. Ze stellen niet alleen vast dat kinderen die veel lezen in de vrije tijd hogere Cito-scores halen voor taal en rekenen dan andere kinderen, maar ook dat kinderen die boeken lezen voor kinderen die een jaar verder zijn, nog hogere scores halen. Boeken van een niveau dat net iets hoger ligt, zijn dus extra goed voor de taalontwikkeling. Bovendien is het goed om verschillende soorten teksten te lezen: boeken (fictie en non-fictie), strips, kranten, tijdschriften. Uit PISA-onderzoek blijkt dat jongeren van 15 jaar die gevarieerd lezen hoger scoren op taal dan jongeren die dat niet doen (Gubbels et al., 2019).

Laagfrequente woorden

Beheersing van de basiswoordenschat (de 6000 meest voorkomende oftewel hoogfrequente woorden in de Nederlandse taal) is noodzakelijk om eenvoudige teksten te kunnen lezen. Deze basiswoordenschat verwerven leerlingen in de loop van de basisschool. Daarna komt het erop aan dat ze ook woorden die minder vaak voorkomen (laagfrequente woorden) toevoegen aan hun woordenschat. Alleen dan kunnen leerlingen ook de minder eenvoudige teksten lezen waarmee zij in de loop van hun schoolloopbaan te maken krijgen. Dat kunnen algemene woorden zijn ('dor', 'blokkade'), vaktaalwoorden ('verdampen', 'evenaar') of schooltaalwoorden ('constateren', 'naarmate', 'functie'). Als alles goed gaat, hebben kinderen bij binnenkomst in de brugklas een

woordenschat op van ongeveer 17.000 woorden opgebouwd. In het voortgezet onderwijs gaat deze ontwikkeling verder en komen er steeds meer laagfrequente woorden bij.

Wat zijn goede bronnen om laagfrequente woorden tegen te komen? Om te beginnen natuurlijk de teksten die de leerlingen op school bij de diverse vakken moeten lezen. Die zitten boordevol laagfrequente vaktaal- en schooltaalwoorden. Maar er zijn ook andere goede bronnen, die vooral bij het vrij lezen goed te benutten zijn. Tabel 2 (hiernaast) laat zien dat bijvoorbeeld kranten en tijdschriften uitstekende bronnen zijn voor laagfrequente woorden. Een bijkomend voordeel van deze media is dat ze vaak actuele informatie bevatten, wat weer goed voor is het uitbreiden van de algemene kennis – een belangrijke voorspeller van goede leesprestaties. Ook strips en jeugdboeken zijn goede bronnen voor laagfrequente woorden. Interessant is om te zien dat zelfs in gesprekken tussen hoogopgeleiden weinig laagfrequente woorden voorkomen. Leerlingen hebben dus meer kans om hun woordenschat uit te breiden door te lezen dan door te luisteren.

Goed lezen

Om profijt te hebben van lezen, moeten leerlingen goed lezen. Maar wat is dat eigenlijk, goed lezen? Correct lezen? Lezen met begrip? Belevend lezen? Lezen op referentieniveau 2F? Je zou kunnen stellen dat een goed leesniveau het niveau is dat ten minste deelname aan het betreffende onderwijsniveau mogelijk maakt. We hebben al gezien dat een aanzienlijk deel van de leerlingen op het vmbo onvoldoende taalvaardig is om goed met schoolteksten uit de voeten te kunnen. Uit het al genoemde PISA-onderzoek blijkt dat vmbo-leerlingen als groep onder het OESO-gemiddelde scoren en dat veel leerlingen uit vmbo-b en vmbo-k groot risico lopen laaggeletterd de school te verlaten (Meelissen et al., 2023).

Diep lezen

Goed lezen kan ook gaan over de manier van lezen. Een term die vaak gebruikt wordt in dit kader, is ‘diep lezen’ (Wolf, 2018). We spreken van diep lezen als iemand langere tijd geconcentreerd leest, met alle aandacht voor de

Tabel 2 Laagfrequente woorden per 1000

Geschreven teksten

Abstracts van wetenschappelijke artikelen	128.0
Kranten	68.3
Populaire tijdschriften	65.7
Boeken voor volwassenen	52.7
Strips	53.5
Jeugdboeken	30.9
Prentenboeken	16.3

Televisie

Populaire shows voor volwassenen	22.7
Populaire shows voor kinderen	20.2
Tekenfilms	30.8
Sesamstraat	2.0

Gesprekken met volwassenen

Getuigenverklaringen	28.4
Hooggeschoolden tegen vrienden en echtgenoten	17.3

Bron: Cunningham & Stanovich (1998)

tekst. De lezer zet tijdens het diepe lezen alles in werking om de tekst te begrijpen en in de tekst op te gaan. In de publicatie *Aandacht voor diep lezen* (Stichting Lezen, 2023) beschrijft Marloes Robijn dat diep lezen leidt tot een dieper begrip van de vorm en inhoud van een tekst, een diepe verwerking en een reflectie op de tekst in relatie tot het eigen leven en de eigen ervaringen van de lezer. Diep lezen, stelt Robijn, staat tegenover hyperlezen: ‘een verzamelterm voor manieren van oppervlakkig en vaak non-lineair lezen die in het bijzonder digitaal plaatsvinden’. Bij hyperlezen springt de lezer als het ware door de tekst (‘non-lineair’ wil zeggen niet van begin tot eind en niet van regel tot regel), met een oppervlakkige aandacht voor de inhoud. De lezer komt niet verder dan een oppervlakkig begrip van de inhoud van de tekst.

Diep lezen lijkt zo de ideale manier van lezen die iedere leerling zich eigen zou moeten maken om optimaal van lezen te profiteren. Toch is het niet terecht om het hyperlezen geheel af te serveren. Hyperlezen kan, afhankelijk van het leesdoel, nuttig zijn. Als je bijvoorbeeld snel informatie nodig hebt, is scannend lezen (een vorm van hyperlezen) handiger dan diep lezen. Robijn concludeert: 'De twee verschillende vormen van aandacht dienen verschillende doeleinden en beheersing van beide is noodzakelijk bij het lezen en omgaan met teksten.'

Diep lezen in de zin van 'helemaal opgaan in een verhaal' past bij uitstek bij het lezen in de vrije tijd, maar ook tijdens het vrij lezen op school kunnen leerlingen tot diep lezen komen. Belangrijke voorwaarden daarvoor zijn rust en tijd. We komen hierop terug bij het onderdeel vrij lezen.

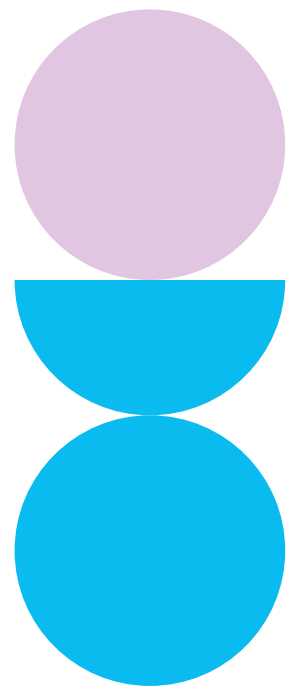
Digitaal lezen

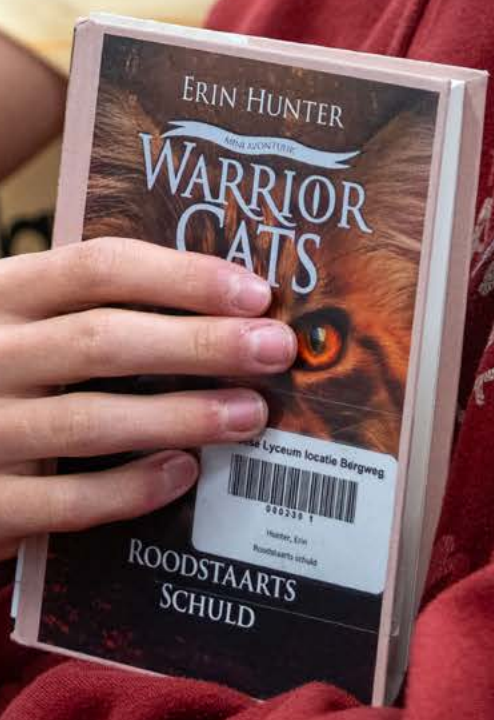
Er wordt de laatste jaren steeds meer onderzoek gedaan naar digitaal lezen. Uit studies waarin het lezen van een scherm wordt vergeleken met het lezen van papier komt naar voren dat schermlezers minder van de tekst begrijpen dan degenen die van papier lezen. Zo blijkt uit een meta-analyse van 33 studies uit 2019 door Virginia Clinton van de Universiteit van North-Dakota dat het lezen van papier tot beter tekstbegrip leidt dan het lezen van een scherm, al zijn de verschillen niet groot.

In oudere studies wordt 'schermlezen' veelal opgevat als lezen van een computerscherm. Maar recenter onderzoek laat zien dat het type scherm er niet toe doet. Een onderzoeksgroep onder leiding van Ladislao Salmerón publiceerde in 2024 een analyse van studies waarin het lezen van papier werd vergeleken met het lezen van 'handheld devices', zoals telefoons en tablets. Ook uit deze meta-analyse bleek dat de schermlezers het in tekstbegrip aflegden tegen de lezers van papieren teksten. Dat het lezen van een scherm minder effectief is, komt wellicht omdat schermlezers worden afgeleid door andere functies van het apparaat, zoals sociale media. Ook lezen schermlezers sneller en oppervlakkiger, zoals blijkt uit hersenonderzoek (Froud et al., 2023).

Dit zogeheten 'screen inferiority effect' geldt

overigens niet voor het lezen van verhalende teksten. Onderzoeker Niels Bakker stelde dit vast voor het gebruik van e-readers (Bakker, 2024). En een Weense onderzoeksgroep onder leiding van Annika Schwabe analyseerde 32 studies naar het effect van het medium (scherm of papier) op het verhaalbegrip. Hieruit blijkt dat het bij verhalende teksten eigenlijk niet uitmaakt voor het verhaalbegrip of je van scherm of papier leest. Volgens de onderzoekers 'compenseert' het type tekst waarschijnlijk voor de mogelijke negatieve effecten van het schermlezen. Een mogelijke verklaring die de onderzoekers hiervoor geven, is dat het lezen van verhalende teksten minder belastend is voor het werkgeheugen, waardoor er meer hersencapaciteit beschikbaar blijft om de nadelen van het schermlezen te compenseren. Een andere mogelijke verklaring is dat het lezen van een verhaal een andere 'mindset' oproept, waardoor de lezer meer aandachtig leest, ongeacht het medium.

3

Lees- motivatie stimuleren

Hoe kun je vmbo-leerlingen motiveren om te lezen? Volgens de zelfdeterminatietheorie hebben alle mensen dezelfde drie psychologische basisbehoeften om gemotiveerd actief te zijn: autonomie, competentie en relatie. Deze theorie is ook op leesmotivatie van toepassing.

Een belangrijke vraag die we nog moeten beantwoorden luidt: kunnen we leerlingen zover krijgen om gemotiveerd met teksten aan de slag te gaan? Deze vraag kunnen we met een volmondig 'ja' beantwoorden. Een onderzoeksgroep onder leiding van Roel van Steensel maakte een analyse van 88 wetenschappelijke studies naar de effecten van maatregelen die de leesmotivatie van leerlingen bevorderen. De conclusie in hun eindrapport *Effecten van leesmotivatie-interventies* (2018) is glashelder: 'De positieve overall effecten bevestigen de veronderstelling dat de leesmotivatie van leerlingen effectief gestimuleerd kan worden met behulp van (onderwijs)interventies en ondersteunen de aanname dat leesmotivatie bijdraagt aan de leesontwikkeling van leerlingen.' Let wel, het gaat hier om maatregelen die de intrinsieke motivatie bevorderen. De onderzoekers constateren dat het stimuleren van de extrinsieke motivatie, bijvoorbeeld door leerlingen te belonen, averechts werkt.

Ook een recente meta-analyse van 44 studies door Lisa van der Sande (2023) concludeert: 'Investeren in leesmotivatie kan een positief effect hebben op de leesmotivatie en het leesbegrip van leerlingen.' Docenten kunnen dus verschil maken als het gaat om leesmotivatie en leesprestaties. Andersom geldt dat wanneer de ondersteuning van docenten in het voortgezet onderwijs afneemt, ook de leesmotivatie van leerlingen daalt (Hawrot & Zhou, 2024).

Rol van de docent

Wat kunnen docenten nu precies doen om de leesmotivatie te bevorderen? Van Steensel noemt als belangrijkste motiverende elementen van succesvolle interventies: aansluiten bij de interesse van leerlingen, autonomie stimuleren, sociale motivatie prikkelen (bijvoorbeeld door leerlingen te laten samenwerken), ervaren competentie bevorderen en doelen stellen. Van der Sande constateert dat interesse wekken bij de leerlingen het meest effectieve element is. Het is denkbaar dat interesse mede leidt tot dieper lezen (zie ook het vorige hoofdstuk), met meer aandacht en dus ook met meer resultaat. Effectieve interventies hebben bovendien een duidelijke theoretische basis. Een van de theorieën waarin de effectieve elementen uit de analyse zijn opgenomen, is de zogenoemde zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2000). Hieronder beschrijven we welke aanknopingspunten deze theorie biedt voor de onderwijspraktijk op het vmbo.

Volgens de zelfdeterminatietheorie hebben alle mensen dezelfde drie psychologische basisbehoeften om gemotiveerd actief te zijn: autonomie (het gevoel zelf keuzes te kunnen maken in je gedrag), competentie (vertrouwen hebben in je eigen kunnen) en relatie (je verbonden voelen met anderen).

Deze theorie is ook op leesmotivatie van toepassing. Vlaamse onderzoekers hebben vastgesteld dat waar docenten daadwerkelijk tegemoetkomen aan deze behoeften, leerlingen gemotiveerder zijn om te lezen (De Naeghel et al., 2014).

Docenten kunnen als volgt inspelen op de basisbehoeften om de leesmotivatie te bevorderen:

Autonomie

- Bied leerlingen keuze uit de verschillende (soorten) boeken en verwerkingsvormen.
- Neem vrij lezen op in het lesprogramma.
- Eis niet dat leerlingen hun boek uitlezen.
- Bespreek de persoonlijke invulling van leesgewoontes en leesroutines in de vrije tijd.
- Stimuleer zelfstandig bezoek aan de Bibliotheek.
- Leg uit wat lezen voor leerlingen kan opleveren.
- Laat leerlingen kennismaken met digitale bronnen voor het vrijetijdslezen (zoals de websites jeugdbibliotheek.nl en boekenzoeker.be).

Competentie

- Signaleer problemen met technisch lezen en pak ze aan.
- Bied ondersteuning en tips bij het zoeken van geschikte boeken.
- Formuleer verwachtingen en bied structuur bij verwerkingsvormen.
- Geef opbouwende feedback.
- Doe boekgesprekken voor.
- Bied uitdagende teksten aan (ook via voorlezen).
- Zorg voor specifiek aanbod voor zwakke lezers.
- Laat leerlingen de waarde van lezen ervaren door het te verbinden met vakinhoud.

Relatie

- Toon authentieke interesse in de leesvoorkeuren en het leesgedrag van leerlingen.
- Wees een rolmodel en vertel over je eigen leesgewoontes en de boeken die je leest.
- Geef extra aandacht aan ongemotiveerde lezers in een persoonlijk gesprek.
- Laat leerlingen elkaar boekentips geven.
- Laat leerlingen samenwerken bij verwerkingsvormen.

Het juiste boek vinden

Onder vmbo-leerlingen is er een minderheid die graag leest. Er zijn vooral veel 'boektwijfelaars', die slechts af en toe een boek lezen, en veel 'boekmijders', die nooit lezen omdat ze er een hekel aan hebben (Stalpers, 2020). Dat vmbo-leerlingen weinig lezen, heeft diverse oorzaken, uiteenlopend van minder vrije tijd

Veel jongeren vinden lezen wel leuk 'als het een goed boek is'

(huiswerk, bijbaantjes) en afleiding door digitale media tot dyslexie en een gebrekkige leesvaardigheid. Ook noemen jongeren oorzaken als de beperkte toegang tot boeken, oninteressant boekenaanbod, het negatieve imago van lezen, negatieve leeservaringen op school (lezen als verplichting) en negatieve emoties bij lezen (zoals verveling, frustratie, teleurstelling) (Webber et al., 2023).

Des te opvallender is het dat veel jongeren, ook degenen die beweren gewoonlijk niet van lezen te houden, in gesprekken zeggen dat lezen wel leuk is 'als het een goed boek is' (Broekhof et al., 2019). Kennelijk hangt er veel van af of leerlingen het juiste boek weten te vinden.

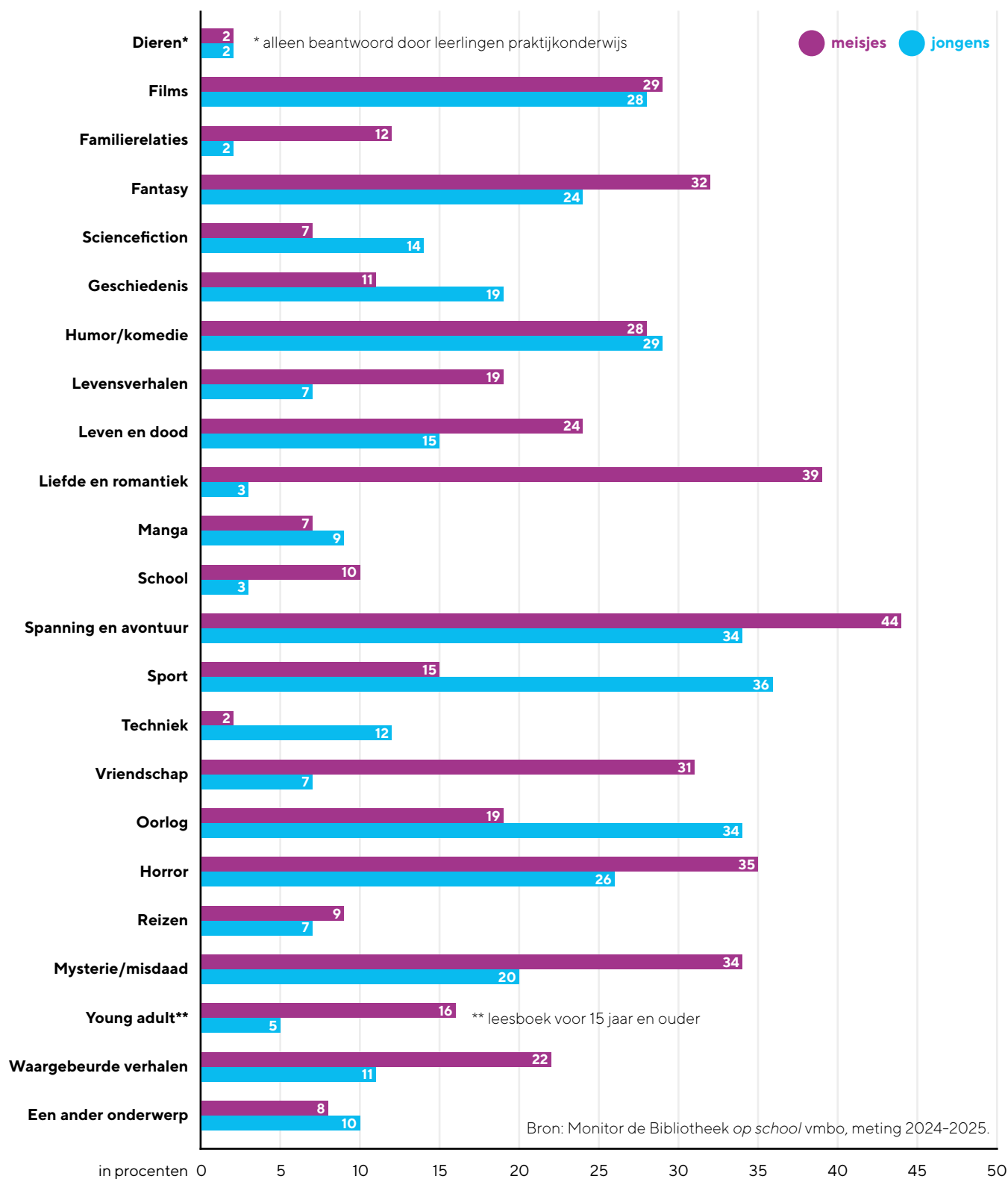
Vmbo-leerlingen vinden het moeilijk om het juiste boek te vinden. Uit de gegevens van de Monitor de Bibliotheek op school 2024-2025 blijkt dat driekwart er niet altijd in slaagt om een leuk boek te vinden als ze willen lezen; bij een op drie lukt het zelfs helemaal niet. Uit dezelfde meting blijkt dat de leerlingen niet veel tips krijgen over leuke boeken: 40% krijgt van niemand boekentips, 29% krijgt tips van ouders, 19% van vrienden en 24% van docenten. Leerlingen hebben bovendien vaak geen gunstig beeld van het boekenaanbod op school. Op de vraag of ze denken dat de mediatheek leuke leesboeken heeft, antwoordt slechts 22% 'ja'. Over de collectie informatieve boeken zijn leerlingen nog negatiever: slechts 15% denkt dat dit leuke boeken zijn. Dit beeld vormt een scherp contrast met de mening van mediathecarissen en schoolleiders, waarvan de ruime meerderheid (respectievelijk 74% en 61%) juist heel positief is over de collectie (Kieft & Van Rossum, 2024). Er is dus een mismatch tussen de percepties van de leerlingen en die van de mediathecarissen en schoolleiders.

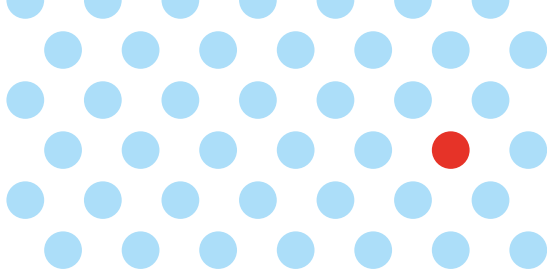
Scholen die werken met de aanpak van de Bibliotheek op school kunnen de boekencollectie aantrekkelijker maken door deze aan te passen aan de leesvoorkeuren van leerlingen zoals die uit de Monitor naar voren komen. In de monitor geven leerlingen ieder jaar aan wat voor soort boeken ze graag lezen, over welke onderwerpen ze graag lezen en hoe ze denken over de mediatheek (zie grafiek 2 op pagina 22). Dat is waardevolle informatie bij het opbouwen en actualiseren van een boekencollectie op school.

Overigens zullen er dan nog steeds boekmijders zijn die niet tot lezen komen. Die leerlingen hebben alleen baat bij een individuele benadering (Scheltinga, 2019). De docent heeft daarbij niet alleen aandacht voor de persoonlijke interesses van de leerling, maar ook voor de specifieke belemmeringen die het lezen in de weg staan. Daarmee sluit deze aanpak goed aan bij de principes van de zelfdeterminatietheorie.

Grafiek 2 Antwoorden van jongens en meisjes op de vraag 'over welke onderwerpen lees je graag?'

Extra aandacht voor jongens

In een artikel met de veelzeggende titel 'Why Jane likes to read and John does not' gaan onderzoekers Margriet van Hek en Gerbert Kraaykamp van de Radboud Universiteit in op de vraag hoe ouders en school de leesmotivatie van jongens en meisjes stimuleren. Dat meisjes gemotiveerder zijn om te lezen dan jongens, kan ernstige consequenties hebben, stellen ze. Jongens blijven achter bij meisjes in leesmotivatie en waarschijnlijk is dit een belangrijke reden waarom zij ook achterblijven in leesvaardigheid en leerprestaties (Van Hek & Kraaykamp, 2023).

Gegevens over bijna 50.000 vmbo-leerlingen van 286 schoollocaties uit de Monitor de Bibliotheek op school 2024-2025 bevestigen de verschillen in leesmotivatie en leesgedrag tussen jongens en meisjes. Van de jongens staat 24% positief tegenover lezen, bij de meisjes is dat 39%. Op de vraag 'Hoe vaak lees je in je vrije tijd voor je plezier een boek?' antwoordt 55% van de jongens 'nooit', bij de meisjes is dat 41%. De cijfers zijn overigens redelijk stabiel over de afgelopen drie jaren.

Volgens Van Hek en Kraaykamp beginnen de verschillen in leesgedrag tussen jongens en meisjes al in het gezin. Daar wordt lezen geassocieerd met de vrouwelijke rol die traditioneel aan meisjes wordt toegekend. Meisjes zouden bovendien meer beïnvloed worden door de leessocialisatie thuis, omdat ze meer openstaan voor ouderlijk advies en omdat moeders een sterkere rol in de leessocialisatie spelen dan vaders. Ook lezen ouders meer voor aan meisjes, waardoor de meisjes thuis meer ervaring opdoen met leesplezier.

Als docent heb je invloed op de leesmotivatie van je leerlingen

Beide onderzoekers hebben de relatie tussen de leessocialisatie thuis en op school onderzocht door gegevens uit het PISA-onderzoek van 2018 te analyseren. De PISA-vragenlijsten voor de leerlingen geven een kijkje in de leescultuur thuis en de leescultuur op school. Van Hek en Kraaykamp analyseerden de antwoorden van ruim 25.000 leerlingen, afkomstig van meer dan 1500 scholen in acht OESO-landen. Een interessante conclusie is dat docenten compensatie kunnen bieden voor een zwakke leessocialisatie in het gezin: 'Teachers can make a difference for boys who experienced little stimulation of reading at home.' Het volgende docentgedrag kan het verschil voor deze jongens maken, aldus het PISA-onderzoek:

- De docent stimuleert leerlingen om hun mening te geven over een tekst.
- De docent helpt leerlingen om verband te zien tussen de verhalen die ze lezen en hun eigen leven.
- De docent toont de leerlingen hoe de informatie in een tekst voortbouwt op de kennis die ze al hebben.
- De docent stelt vragen die leerlingen motiveren om actief deel te nemen.

Jongens zijn al langer in beeld als specifieke doelgroep voor leesbevordering. Stichting Lezen beschrijft in een speciale uitgave over sekseverschillen en leesbevordering de volgende suggesties uit de onderzoeksliteratuur die jongens kunnen aanzetten tot lezen (Leesmonitor – Het Magazine, 2015):

Mannelijke rolmodellen inzetten

Op school kunnen mannelijke docenten of externe mannelijke rolmodellen (vaders, sporters) ingezet worden om te laten zien dat lezen ook echt iets is voor jongens.

Het leesaanbod aanpassen

Voor jongens zijn motiverende boeken nog belangrijker dan voor meisjes, want jongens vinden het moeilijker om zich tot lezen te zetten en hun tekstbegrip wordt sterker beïnvloed door de inhoud. Voor sommige onderwerpen hebben jongens en meisjes ongeveer evenveel interesse (humor, griezelen), maar er zijn ook

onderwerpen die jongens veel meer interesseren dan meisjes, zoals sport en oorlog. Het is raadzaam om de leesvoorkeuren van de jongens op school in kaart te brengen, bijvoorbeeld met de Monitor de Bibliotheek *op school*, en de collectie daarop aan te passen. Ook het inzetten van digitale media kan helpen om het imago van lezen bij jongens te verbeteren (Ehmig et al., 2011; zie ook Bakker, 2024).

Andere opvattingen over gender stimuleren

Jongens willen meestal niet graag gezien worden met een typisch meisjesboek, terwijl meisjes minder afwijzend staan tegenover het lezen van een typisch jongensboek. Jongens laten zich in hun gedrag meer bepalen door hun genderidentiteit en niet zelden maakt een negatieve houding tegenover lezen daarvan deel uit. Scholen kunnen dit doorbreken door genderstereotypen te bestrijden binnen bredere projecten over bijvoorbeeld burgerschap of cultuur (Younger & Warrington, 2005) en door jongens en meisjes gelijkwaardige rollen te geven in leesactiviteiten.

Leeshonger

Docenten die leesbevordering systematisch en goed onderbouwd willen aanpakken, kunnen hiervoor inspiratie opdoen bij het 'leeshonger-model', dat Mia Stokmans en Roos Wolters beschrijven in hun publicatie *Lezen doe je samen* (2019). Dit model heeft de leescirkel van de Britse docent, schrijver en leesbevorderaar Aidan Chambers als uitgangspunt en bevat veel concrete aanknopingspunten voor een systematische aanpak op school. Hoofddoel is om het lezen in de vrije tijd te stimuleren – en dat is precies waar we veel leerwinst voor leesvaardigheid mogen verwachten, zoals we eerder zagen. De auteurs beschrijven hoe docenten leerlingen kunnen helpen bij het kiezen van geschikte boeken, hoe ze hen tot lezen kunnen aanzetten en hoe ze gesprekken over boeken kunnen (laten) voeren.

Vrij lezen

We staan hier stil bij vrij lezen als leesbevorderende activiteit in de klas. Uit het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat vrij lezen in de klas een positieve uitwerking kan hebben op de leesattitude van leerlingen. Wel lijkt het erop, zoals

Een stimulerende leesomgeving op school is effectiever dan af en toe een tijdelijk leesbevorderingsproject

Voorbeelden van leesprojecten zijn:

- **De Weddenschap**
een leesweddenschap tussen vmbo-leerlingen en bekende Nederlanders (deweddenschap.nl)
 - **De Jonge Jury**
voor jongeren van 12 tot 16 jaar, jaarlijkse stemcampagne voor het mooiste jongerenboek (jongejury.nl)
 - **Read2Me!**
een voorleeswedstrijd voor brugklassers (read2mevoorleeswedstrijd.nl)
-

onderzoek van Mol en Bus (2011) laat zien, dat de grote winst voor de taalontwikkeling vooral komt van het lezen in de vrije tijd. Dit pleit ervoor om het vrij lezen op school zo in te richten dat leerlingen veel gelegenheid krijgen om kennis te maken met geschikte boeken en ervoor te zorgen dat ze de boeken van hun keuze niet alleen op school kunnen lezen, maar ook kunnen lenen om thuis verder te lezen. Het spreekt voor zich dat scholen voor vrij lezen tijd moeten inroosteren en dat het alleen effectief is als er voldoende rust in de klas is. Immers, zonder vaste tijden voor lezen kan geen routine ontstaan en zonder rust zullen leerlingen niet tot diep lezen komen.

Er is inmiddels meer bekend over voorwaarden voor effectief vrij lezen. Een onderzoeksgroep van de Rotterdamse Erasmus Universiteit (Merke, 2022) voerde een meta-analyse uit van studies naar de effecten van vrij lezen in het basis- en voortgezet onderwijs. Daaruit kwam onder meer naar voren dat het zin heeft om bij vrij lezen de keuze van het boekenaanbod af te bakenen. Daarmee voorkom je dat de leerlingen iets kiezen dat niet geschikt blijkt te zijn, wat tot frustratie kan leiden. Uit de ervaringen van scholen en de inzichten uit onderzoek kunnen we vijf adviezen afleiden voor het organiseren van effectief vrij lezen.

1. Richt het vrij lezen op het ontwikkelen van een positieve leesattitude bij leerlingen, zodat ze buiten school, uit vrije wil, meer gaan lezen in hun vrije tijd.
2. Zorg ervoor dat leerlingen de boeken die ze op school lezen, mee mogen nemen naar huis.
3. Geef aandacht aan de niet-lezers: help hen om toch iets te vinden dat ze met plezier kunnen lezen.
4. Laat leerlingen in principe kiezen uit een ruim en gevarieerd aanbod, maar zorg bij zwakke lezers voor een selectief aanbod. Zwakke lezers kiezen namelijk nogal eens boeken boven hun niveau, wat leidt tot frustratie. Beperk daarom voor hen de keuze.
5. Gebruik verschillende werkvormen tijdens en rond het vrij lezen, zoals stillezen, voorlezen en praten over boeken. De '25 werkvormen leesbevordering' (te vinden op pro.debibliotheekopschool.nl) zijn geschikt voor vmbo.

Een structurele aanpak

De bovenstaande adviezen wijzen op het belang van een structurele aanpak. Daarin wordt het omgaan met boeken een vanzelfsprekend onderdeel van iedere lesdag, verbonden met een didactiek die ook breder de motivatie van leerlingen bevordert. Docenten laten zien dat ze lezen belangrijk en leuk vinden. Er is ruimte in het lesprogramma om te praten over boeken en lezen. Overal zijn interessante boeken voorhanden, niet alleen in de lessen Nederlands, maar ook bij de zaak- en beroepsvakken. Leerlingen kunnen eenvoudig boeken lenen uit (of via) de mediatheek.

Het creëren van een dergelijke vanzelfsprekende dagelijkse leesomgeving is effectiever dan af en toe een tijdelijk leesbevorderingsproject. Die projecten zijn goed als tijdelijke 'aanjagers', maar kunnen een structurele aanpak niet vervangen.

Voorlezen

Voorlezen wordt gewoonlijk niet direct geassocieerd met het vmbo. Toch kan voorlezen heel nuttig zijn. Leerlingen zijn namelijk gewend (en dat geldt niet alleen voor vmbo-leerlingen) om boeken te kiezen die ze al kennen, bijvoorbeeld boeken uit een bepaalde reeks, een bepaalde schrijver of van een bepaald niveau. De docent kan dit patroon doorbreken door af en toe fragmenten uit andere boeken voor te lezen. Zo maken leerlingen kennis met andere schrijvers en onderwerpen, al dan niet aansluitend bij lessen en projecten. En als de docent een boek van een iets hoger niveau neemt, dat wel heel spannend of interessant is, kan het heel effectief zijn om leerlingen te motiveren om zelf verder te lezen in dat boek. Zo kun je voorlezen gebruiken om leerlingen uit hun comfortzone te halen en hen te stimuleren om een volgende stap te maken in hun lees- en taalontwikkeling.

Praktijkvoorbeeld: dr. Aletta Jacobs College

Biblionet Groningen voert de aanpak van de Bibliotheek op school/ uit op vmbo-scholen in de regio, zoals het dr. Aletta Jacobs College in Hoogezand. Deze school heeft schoolbrede afspraken gemaakt om de leescultuur te stimuleren. Op het rooster staat bijvoorbeeld gelijktijdig vrij lezen in alle klassen, de schoolbibliotheek staat in een centrale ruimte in de school, de samenwerking met de Bibliotheek is zichtbaar op de schoolwebsite en er is structureel aandacht voor lezen in de weekbrief van de school.

BOOKFLIX

4

Samen- werken met mediatheek en Bibliotheek

Leesbevordering vereist de aanwezigheid van gevarieerd en geschikt leesmateriaal. De mediatheek en de Bibliotheek zijn voor scholen de partners bij uitstek om het lezen op school en thuis te stimuleren.

Om het lezen van leerlingen te stimuleren, is een goed uitgeruste schoolmediatheek en nauwe samenwerking met de Bibliotheek onmisbaar. Voor veel leerlingen zijn dit immers de enige plekken om aan boeken te komen. Onderzoek laat zien dat als kinderen gemakkelijker toegang hebben tot boeken, het lezen ook in de vrije tijd toeneemt. De mediatheek en de Bibliotheek kunnen ervoor zorgen dat jongeren die van huis uit geen leescultuur kennen, toch makkelijk boeken binnen hun bereik krijgen. Een goede mediatheek heeft een grote, gevarieerde en actuele collectie, die gemakkelijk toegankelijk is voor de gebruikers en die tegemoetkomt aan de wensen van docenten en leerlingen.

De Amerikaanse onderzoeker Keith Lance heeft veel onderzoek gedaan naar het verband tussen de schoolmediatheek en de leerresultaten van leerlingen. Hij onderzocht in 1993 de relatie tussen de omvang van de schoolmediatheek en de leerresultaten op 221 scholen (po en vo) in de staat Colorado. Lance ontdekte dat de leerresultaten op scholen met een grotere mediatheek (grotere collectie, meer betaalde mensen) significant hoger waren dan op andere scholen, ook na correctie voor andere mogelijke verklaringsfactoren: 5 tot 15% van de verschillen in leesscores waren toe te schrijven aan verschillen in de omvang van de schoolmediatheek.

Lance vond ook factoren met een indirect positief effect op de leesresultaten: de aanwezigheid van een professionele mediathecaris, die ook zelf instructie geeft, en de hoogte van de investeringen in de mediatheek.

Lance en andere onderzoekers hebben sindsdien soortgelijke onderzoeken in heel Amerika uitgevoerd (Lance et al., 2018, 2012). Deze bevestigen het beeld uit de Colorado-studie en geven daarnaast nieuwe inzichten. Zo blijkt niet alleen de aanwezigheid van een schoolmediatheek en de professionele kwaliteit van de mediathecaris, maar ook de samenwerking tussen de mediathecaris en de docenten een belangrijke bijdrage te leveren aan de leeropbrengsten. Lance noemt de volgende kenmerken van een effectieve mediathecaris:

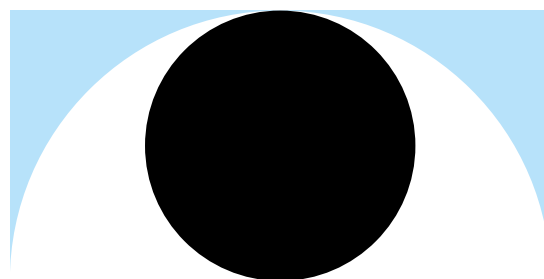
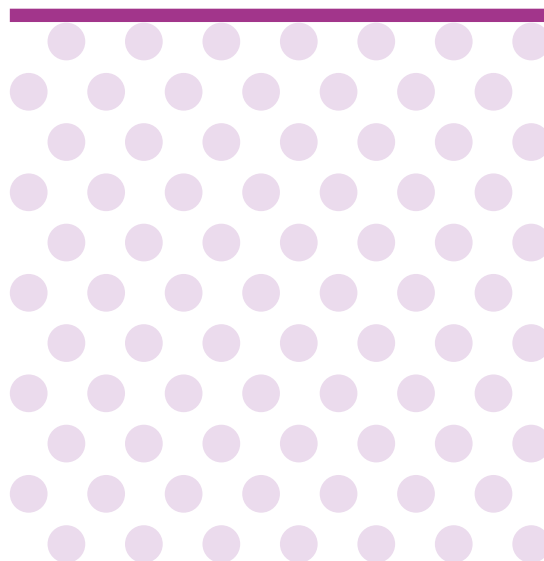
- Werkt nauw samen met de docenten.
- neemt deel aan teamoverleg.
- Geeft bijscholing aan docenten.
- Plant lesonderdelen in overleg met docenten.
- Geeft les aan leerlingen, zowel samen met docenten als zelfstandig.

Lances bevindingen zijn om verschillende redenen zeer relevant voor het Nederlandse onderwijs. Ten eerste laten ze zien hoe belangrijk de aanwezigheid van een mediatheek is. Dat is ook goed te begrijpen: de nabijheid van boeken en ander leesmateriaal doet ertoe, zeker bij leerlingen voor wie de gang naar de bibliotheek niet vanzelfsprekend is. Toch blijkt uit onderzoek van Marleen Kieft en

Vera van Rossum (2024) dat het aantal mediatheken in het Nederlandse voortgezet onderwijs de afgelopen jaren is gedaald, van 709 in 2012 naar 427 in 2022. Nog slechts een kwart van de vo-scholen beschikt over een mediatheek en dat zijn voornamelijk havo- en vwo-scholen. Schoolleiders noemen vaak ruimtegebrek, samenwerking met de Bibliotheek en kosten als argument om de mediatheek op te heffen.

Ten tweede blijkt uit het Amerikaanse onderzoek het belang van een professionele mediathecaris die actief samenwerkt met de docenten. Kieft en Van Rossum stellen vast dat de beroepsgroep van mediathecarissen in Nederland vergrijsd en dat scholen een mediathecaris die met pensioen gaat, vaak niet vervangen.

Op scholen met een professionele mediathecaris zijn de leerresultaten hoger dan op andere scholen

Bovendien heeft een kwart van de mediathecarissen geen specifieke opleiding of cursus gevolgd voor het werk in de mediatheek. Ze werken wel samen met docenten: twee derde adviseert of spart met docenten over leesbevordering. Maar slechts de helft ontwikkelt in samenspraak met vaksecties leesbevorderingsactiviteiten. En met monitoring/evaluatie en beleidsformulering houden mediathecarissen zich nog minder bezig: minder dan een derde monitort/evalueert leesbevordering en ongeveer een op de tien schrijft mee aan het taal- en leesplan van de school.

Een specifiek punt knelpunt dat Kieft en Van Rossum constateren, is de geringe aandacht in Nederland voor beleid voor en evaluatie van de mediatheek. Veel schoollocaties met een mediatheek hebben geen beleidsplan met een visie en doelstellingen voor de mediatheek. En een derde van de locaties monitort niet of nauwelijks. Gezien de bijdrage die de mediatheek kan leveren aan de educatieve missie van de school wekt deze constatering verbazing. Scholen zijn kennelijk onvoldoende op de hoogte van de mogelijkheden om jaarlijks gedegen te monitoren met het digitale instrumentarium van de Bibliotheek *op school* (zie hiervoor hoofdstuk 6, 'Aan de slag'). Mogelijk kan de Impulsregeling Masterplan Basisvaardigheden de negatieve ontwikkeling keren die Kieft en van Rossum vaststellen in de schoolmediatheken: via deze regeling gaan ruim 300 vmbo-scholen meedoen aan de Bibliotheek *op school*.

Samenwerking en schoolcultuur

Samenwerking tussen mediathecarissen en docenten is dus een factor die bijdraagt aan de leerresultaten, maar die samenwerking komt niet vanzelf tot stand. Een belangrijke reden daarvoor is dat men de mogelijke bijdrage van de mediatheek en de mediathecarissen aan de onderwijsresultaten vaak onderschat, blijkt uit Amerikaans en Australisch onderzoek (Colvin & Croft, 2024; Merga & Mason, 2019). Een effectieve samenwerking, zo stellen deze onderzoekers vast, vereist draagvlak bij de schooldirectie, zich uitend in de toewijzing van financiële middelen, voorbeeldgedrag en actieve betrokkenheid bij leescultuur.

Praktijkvoorbeeld: Walewyc mavo

Op de Walewyc mavo in Waalwijk ondersteunt de leesmediaconsulent vanuit de Bibliotheek het team. Hierdoor hebben de docenten zelf steeds meer aandacht voor boeken en voor het delen daarvan met de leerlingen. De Bibliotheek bevordert hun expertise in leesbevordering, met trainingen over verschillende werkvormen die docenten in de klas kunnen toepassen en over vakoverstijgend gebruik van leesboeken. Daardoor krijgen ook de docenten buiten de talensecties handvatten om jeugdboeken te gebruiken in hun onderwijs.

Ook is het belangrijk dat het hele docententeam doordrongen is van de invloed van lezen op de leerprestaties. Zonder dat besef blijft de mediatheek voor veel docenten een vrijblijvende voorziening, zonder relevantie voor de resultaten van het onderwijs. Mediathecarissen kunnen de samenwerking bevorderen door zich te verdiepen in het onderwijsprogramma van de school, actief en vasthoudend de samenwerking met docenten op te zoeken en die samenwerking in te vullen op basis van de behoeften van de docenten.

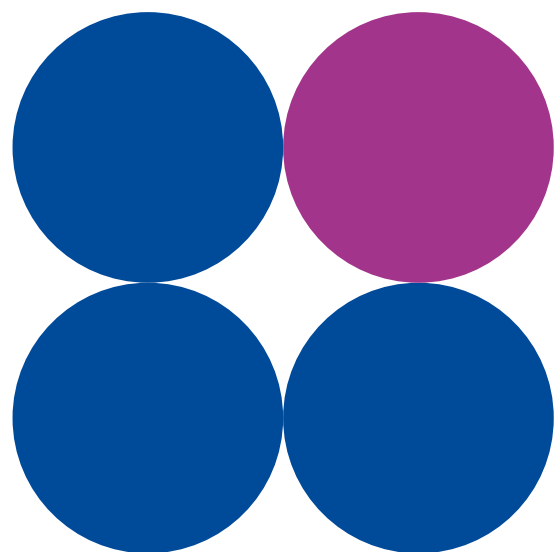
De Amerikaanse onderzoeker Judy Howard (2010) ziet de schoolcultuur als belangrijke factor in de samenwerking tussen mediathecarissen, docenten en schoolleiding. Zij noemt als voorbeelden van een samenwerkingscultuur: formele en informele contacten, gericht op gezamenlijke doelen; het werken in leerteams

of kennisgemeenschappen, waaraan ook de mediathecaris aan deelneemt; en het ontwikkelen en uitvoeren van vakoverstijgende projecten door docenten en de mediathecaris.

Howard benadrukt ook het belang van hoge verwachtingen, van collega's en van leerlingen. Dat houdt in: hoge doelen stellen, vertrouwen hebben in de capaciteiten van leerlingen en geloof hebben in de capaciteit van de school om niet 'gewoon goed' te zijn, maar om te kunnen excelleren in het geven van onderwijs. Als we schoolcultuur in het kader van leesbevordering meer specifiek beschouwen als leescultuur, betekent dit dat een school het omgaan met boeken beschouwt als een vanzelfsprekend onderdeel van iedere lesdag. Docenten laten geregeld zien, aan de leerlingen en aan elkaar, dat ze lezen belangrijk en plezierig vinden. Er is ruimte in het lesprogramma om te praten over boeken en lezen. Overal zijn interessante boeken voorhanden, zowel in de lessen Nederlands als bij de zaak- en beroepsvakken. De leescultuur is zichtbaar in de klaslokalen, met ruimte voor boeken, posters met gedichten of afbeeldingen van verfilmde boeken en foto's van bekende auteurs. Leerlingen kunnen eenvoudig boeken lenen uit (of via) de mediatheek. De leescultuur van de school is beschreven in het taalbeleid (visie, doelen) en wordt onderschreven door alle docenten. De dagelijkse praktijk van het onderwijs ziet er nog niet zo rooskleurig uit, al geeft al bijna de helft (45%) van de vmbo-docenten zichzelf een voldoende als leesbevorderaar (Monitor de Bibliotheek op school vmbo, meting 2024-2025).

Praktijkvoorbeeld: vmbo in Kampen

In de samenwerking tussen Bibliotheek Kampen en het vmbo staat de leerling centraal. Ze betreft bijvoorbeeld een groep leerlingen bij het samenstellen van een aantrekkelijke collectie in de klas. Deze 'biebbrigade' kiest uit de collectie van de Bibliotheek een wisselcollectie die in speciale kasten in de klassen komt. Om het vrij lezen te ondersteunen (structureel ingepland in de eerste en tweede klassen vmbo) voert de leesmediaconsulent met zwakke lezers individuele leesgesprekken over hun leesvoorkeuren en de mogelijkheden die de collectie biedt.

5 Taalbeleid en de door- gaande lijn

Veel vmbo-leerlingen vinden lezen moeilijk of niet leuk. Dat vraagt om een taalbeleid waarin zowel leesvaardigheid als leesmotivatie systematisch en structureel aangepakt worden.

Waarom taalbeleid nodig is

De Inspectie van het Onderwijs luidt in *De Staat van het Onderwijs 2024* de noodklok over de dalende leesvaardigheid bij leerlingen. Als voorbeeld wijst ze naar leerjaar 2 van vmbo-b en vmbo-k: in 2022-2023 lag de leesvaardigheid van 35,7% van de leerlingen onder referentieniveau 1F (een jaar eerder was dat 30,3%). Het belang van maatregelen om leerlingen leesvaardiger te maken, neemt dus toe.

Al eerder stelde de Inspectie vast, in *De Staat van het Onderwijs 2020*, dat er weliswaar veel vmbo-scholen zijn met een taalbeleid, maar dat daarin vooral aandacht is voor technisch lezen en schrijfvaardigheid. Leesbevordering krijgt nog te weinig aandacht. Ook wees de Inspectie er toen al op dat de verantwoordelijkheid voor taal niet alleen ligt bij de docenten Nederlands, maar bij het hele team.

Preventie van laaggeletterdheid

Vmbo-leerlingen lopen door hun relatief lage taalvaardigheid een groter risico om laaggeletterd de school te verlaten dan hun leeftijdgenoten in andere onderwijsvormen. Laaggeletterdheid, een combinatie van een lage leesvaardigheid en een lage leesmotivatie, heeft grote persoonlijke en maatschappelijke consequenties. Laaggeletterdheid is te voorkomen door gerichte aandacht voor lezen gedurende de gehele levensloop (Broekhof, 2017). De landelijke aanpak voor leesbevordering, beginnend met BoekStart voor baby's tot en met de Bibliotheek op school in het mbo en op de pabo, is hierop gericht. Het vmbo is een van de schakels die in de doorgaande lijn van preventie.

Aandachtspunten in het taalbeleid

Een deel van het taalbeleid zou zich moeten richten op het vergroten van de leesvaardigheid van leerlingen. Woordenschat, leesstrategieën, kennis van grammatica en algemene kennis zijn hier de sleutelwoorden. De lessen Nederlands bieden leerlingen hiervoor een algemene basis. Daarnaast is het nodig om in de zaakvak- en beroepslessen via taalgericht vakonderwijs specifiek aandacht te schenken aan taalproblemen die het begrip van de les in de weg kunnen staan. Dat betekent dat ook de docenten van deze vakken aan taaldoelen werken en dat ook zij leerlingen helpen om teksten en instructies beter te begrijpen door te zorgen voor een betekenisvolle context, interactie over het onderwerp van de les en taalsteun bij nieuwe begrippen (Hoobroeckx & Broekhof, 2024). Ten slotte is voor leerlingen met grote en hardnekkige taalachterstanden extra ondersteuning nodig, gericht op de taalonderdelen waarop de leerling achterloopt, bijvoorbeeld hersteltrainingen technisch lezen.

Daarnaast zou het taalbeleid zich moeten richten op vrij lezen en vrijetijdslezen. Het in deze brochure besproken onderzoek toont aan hoe belangrijk dit is voor de taalontwikkeling van leerlingen.

Hoewel leesbevordering en taalonderwijs verschillende begrippen zijn, komen ze bij elkaar in de lespraktijk. Dat is ook logisch, omdat beide bijdragen aan de taalontwikkeling.

Taalbeleid is een zaak van het hele team, niet alleen van de docenten Nederlands

In het taalbeleid is het daarom belangrijk om het belang van leesbevordering te onderstrepen en te beschrijven welke plaats leesbevordering inneemt in het onderwijs. Deze onderwerpen zouden in ieder geval aan de orde moeten komen in het taalbeleid:

- Vrij lezen op het lesrooster
- Leesbevordering in de lessen Nederlands
- Leesbevordering in de zaakvakken en beroepslessen
- Inrichting en gebruik van de mediatheek
- Samenwerking tussen (vak)docenten en mediathecaris
- Samenwerking met de Bibliotheek

Bij het opstellen van een taalbeleid is het zaak om rekening te houden met verschillen tussen leerlingen. Want generieke maatregelen pakken verschillend uit voor leerlingen die verschillen in leesvaardigheid en leesmotivatie (Van der Sande et al., 2019; Stichting Lezen, 2021). In dat opzicht verschilt leesbevordering niet van de meeste schoolvakken, waar leerlingen eveneens verschillen in prestatieniveau en in behoefte aan ondersteuning. Dus ook aandacht voor differentiatie moet een plek krijgen in het taalbeleid.

Ten slotte mag monitoring van leesbevordering niet ontbreken in het taalbeleid.

Zonder monitoring valt immers niet vast te stellen of de maatregelen die de school neemt,

al dan niet in samenwerking met de Bibliotheek, voldoende effect sorteren. Een eerste onderzoek naar de effecten van de Bibliotheek *op school* in het vmbo (Van der Sande, 2019) stemt wat dat betreft tot nadenken. De effecten op het docentgedrag bleken gering en de effecten op leesmotivatie bleven beperkt tot de leerlingen van de gemengde en theoretische leerweg. Het lijkt erop dat de kwaliteit van implementatie om extra aandacht vraagt. Monitoring helpt om regelmatig vast te stellen of de gekozen aanpak de juiste is of dat er aanpassingen nodig zijn (Zie hiervoor ook hoofdstuk 6, 'Aan de slag').

Doorgaande lijn in beleid

Om het probleem van dalende leesvaardigheid en toenemende risico's op laaggeletterdheid in Nederland structureel op te lossen is een beleid nodig waarin landelijke en lokale overheden gezamenlijk optrekken met landelijke en lokale (onderwijs)organisaties, zoals wordt bepleit in het advies *LEES!* van de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad. Alleen met een ambitieus beleid, waarin taalstimulering, taalonderwijs en leesmotivatie als prioriteiten zichtbaar zijn voor alle leeftijdsgroepen in de plannen van alle samenwerkende instellingen, is te voorkomen dat jongeren laaggeletterd het onderwijs verlaten. Er is voldoende inhoudelijke kennis beschikbaar om deze plannen een solide onderbouwing te geven (zie ook *De doorgaande leeslijn* van Stichting Lezen) en voldoende landelijk en internationaal onderzoek dat de urgentie van een dergelijk beleid aantoont.

Praktijkvoorbeeld: vmbo in Emmen

Bibliotheek Facet in Emmen werkt samen met vmbo-scholen in de regio. Bij de start van de samenwerking stellen school en Bibliotheek samen een uitgebreid visiedocument op. Hierin staan de gezamenlijke uitgangspunten en doelen van de samenwerking, en daarmee krijgt de samenwerking een stevige inhoudelijke basis. Daarnaast beschrijven ze per bouwsteen van de aanpak van de Bibliotheek *op school* hoe ze deze gaan invullen. De Monitor de Bibliotheek *op school* wordt jaarlijks ingevuld en besproken. Met de uitkomsten van de monitor formuleren beide partners verbeterpunten.

6

Aan de slag

Wil je aan de slag met het gericht stimuleren van leesvaardigheid en leesmotivatie? Zorg dan in de eerste plaats voor een structurele samenwerking met de mediatheek en de lokale Bibliotheek. Formuleer samen concrete, meetbare, realistische én ambitieuze doelen.

De informatie in deze brochure geeft scholen, mediatheken en bibliotheken handvatten om samen te werken aan de taalontwikkeling van leerlingen. De argumentatie voor die samenwerking is als volgt samen te vatten:

- Vmbo-leerlingen scoren gemiddeld lager op taaltoetsen dan andere vo-leerlingen. Lage taalscores komen vaker voor bij leerlingen met een migratieachtergrond, bij de meer praktisch gerichte leerwegen en bij jongens.
- Sommige scholen zetten zich in om de taalachterstanden van leerlingen te verminderen door gerichte instructie en extra taalondersteuning. Dat is belangrijk, maar de opbrengst hiervan is niet toereikend om de achterstanden in te lopen.

- Lezen voor het plezier – vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis – heeft een bewezen positief effect op verscheidene facetten van de taalontwikkeling, waaronder woordenschat en tekstbegrip.
- Mediatheken en bibliotheken kunnen vmbo-scholen helpen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen door, in samenwerking met docententeams, leerlingen te stimuleren om meer te lezen, op school en thuis. Mediathecarissen en leesmediaconsulenten uit de Bibliotheek zetten hierbij hun deskundigheid in op het gebied van collecties (zoals jeugdliteratuur, informatieve boeken en collecties bij vakvakken), leesbevorderingsbeleid, leesbevorderende activiteiten en het verzamelen van gegevens voor evaluatie.

Bovenstaande pleit voor een intensieve(re) samenwerking als structureel onderdeel van het schoolbeleid:

- De school neemt de samenwerking met de Bibliotheek op in een schoolbreed taalbeleidsplan, dat gericht is op verbetering van de leesvaardigheid van leerlingen en op het stimuleren van vrij lezen en vrijetijdslezen.
- Bibliotheek en school houden ieder hun eigen resultaten bij: de school volgt de leesresultaten van de leerlingen; de Bibliotheek volgt het lees- en leengedrag van de leerlingen en de leesbevorderende activiteiten van de docenten. De mediathecaris, de leesmediaconsulent en het docententeam maken geregeld gezamenlijk de balans op van deze gegevens en passen zo nodig in overleg hun doelen en activiteiten aan.

De eerste stap

Hoe de eerste stap eruit ziet, hangt af van de situatie. Wie voelt de meeste noodzaak? Wie heeft de sterkste ambities? Waar zit het meest dynamische elan? Wie kent de weg naar subsidiegevers het best? Eén ding staat voorop: een structurele aanpak vereist samenwerking tussen de school/mediatheek en de lokale Bibliotheek. De praktijkvoorbeelden in deze brochure laten zien welke rol de Bibliotheek kan spelen in de samenwerking. De samenwerking kan starten vanuit een onderwijsspecialist

Praktijkvoorbeeld: vmbo in Breda

Bibliotheek Nieuwe Veste in Breda werkt samen met vmbo-scholen in de regio. Hoewel het zwaartepunt van de samenwerking ligt in de ondersteuning van de schoolmediathecaris en de secties Nederlands, Duits en Engels, wordt het leesplan van de school pas goedgekeurd nadat alle geledingen in de school het hebben besproken. Dat blijkt een goede werkwijze: daarvoor is er ook bij docenten buiten de taalsecties interesse voor bibliotheekactiviteiten in hun klassen, en zijn de mediatheek en de mediathecaris schoolbreed meer in beeld dan voorheen.

of manager educatie van de Bibliotheek of vanuit een docent of sectievoorzitter Nederlands. Het is ook mogelijk dat de samenwerking start op managementniveau, al dan niet in het kader van lokaal (kansen)beleid.

Aandacht voor de praktijk is belangrijk, het zijn immers de docenten, de mediathecaris en de leesmediaconsulent die het merendeel van het werk moeten doen. Daarom is het essentieel om draagvlak op te bouwen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de informatie in deze brochure. Tegelijkertijd speelt ook de directie van de school een cruciale rol, zoals ook Kieft en Van Rossum (2024) duidelijk maken. De schoolleider faciliteert (uren en budget), maar is ook verantwoordelijk voor de positionering van de mediatheek en leesbevordering binnen het schoolbeleid en binnen de onderwijsvisie van de school.

De monitor van de Bibliotheek *op school* (zie kader op pagina 41) is te gebruiken om een nulmeting uit te voeren, die als ijkpunt dient voor het vaststellen (of uitblijven) van verbeteringen.

Voorbeelden van de Bibliotheek *op school* in de praktijk zijn te vinden in de [Toolkit Onderwijs voortgezet onderwijs Monitor](#).

Meetbare resultaten met de Monitor

Met de Monitor de Bibliotheek *op school* vmbo kunnen scholen doelgericht werken aan meetbare resultaten. Leerlingen en docenten vullen ieder jaar een digitale vragenlijst in over leesattitude, leesgedrag en leesbevordering. Uit de resultaten blijkt of de gewenste verandering heeft plaatsgevonden. De monitor is een krachtig instrument voor beleid en praktijk.

De monitor als beleidsinstrument

Beleid formuleren	'Deze doelen gaan we nastreven.'
Beleid monitoren	'Dit zijn de cijfers.'
Beleid evalueren	'De cijfers laten zien in hoeverre we onze doelen behaald hebben.'
Beleid verantwoorden	'Met de evaluatie kunnen we de verantwoording van onze uitgaven onderbouwen.'

De monitor als praktijkinstrument

Een aanpak afspreken	'Dit gaan we doen om onze doelen te bereiken.'
De aanpak monitoren	'Dit zijn de cijfers.'
De aanpak evalueren	'De cijfers laten zien in hoeverre onze aanpak effectief is.'
De aanpak verantwoorden	'Uit de evaluatie blijkt dat we de middelen voor onze aanpak verantwoord hebben ingezet.'

Meer informatie over de Monitor is verkrijgbaar bij de Bibliotheek en via de *Toolkit Onderwijs voortgezet onderwijs Monitor*.

Handige sites

Algemeen

- lezen.nl – site van Stichting Lezen, de landelijke organisatie voor leesbevordering, met nieuws en onderzoekinformatie over BoekStart, de Bibliotheek op school, lezen en leesbevordering voor verschillende leeftijdsdoelgroepen.
- kb.nl – site van de KB, nationale bibliotheek.
- lezeninhetvo.nl – site (vanaf juni 2025 in de lucht) met kennis uit onderzoek over hoe je effectief leesonderwijs en leesbevordering in de praktijk kunt vormgeven.

Praktische sites

- debibliotheekopschool.nl – site van de landelijke aanpak voor een structurele samenwerking tussen scholen, gemeenten en bibliotheken, gericht op het bevorderen van leesplezier, het stimuleren van de taalontwikkeling en het verbeteren van de informatie- en mediavaardigheden van leerlingen.
- pro.debibliotheekopschool.nl – site voor het onderwijs met praktische instrumenten en documenten bij de bouwstenen van de Bibliotheek op school.
- jeugdbibliotheek.nl – site met boekentips en handige informatie voor spreekbeurten, werkstukken en lezen voor de lijst; voor thuis én op school.

- onlinebibliotheek.nl – site van de Bibliotheek waar jongeren tot 18 jaar met een (gratis) bibliotheekabonnement luisterboeken, e-books en digitale tijdschriften kunnen lenen.
- lezenvoordelijst.nl – site met advies bij de keuze en verwerking van de boeken die leerlingen lezen. Voor docenten, ouders en bibliotheekmedewerkers (voor leerlingen: zie jeugdbibliotheek.nl).
- itta.uva.nl – site van het ITTA kenniscentrum voor taalverwerving en taalontwikkeling; ga voor de schooltaalwoordenlijst voor het vmbo naar ‘publicaties’ en klik op ‘Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo’.

Campagnesites

- jongejury.nl – site voor jongeren van 12–16 jaar, jaarlijkse stemcampagne voor het mooiste jongerenboek.
- [Goed verhaal](https://goedverhaal.nl) – site met informatie over activiteiten tijdens de campagne Goed verhaal (voorheen de Boekenweek van Jongeren) die jaarlijks in september plaatsvindt.
- deweddenschap.nl – site van de jaarlijkse leesweddenschap die vmbo-leerlingen kunnen aangaan met bekende Nederlanders.
- read2mevoorleeswedstrijd.nl – site van de jaarlijkse voorleeswedstrijd voor brugklassers van alle onderwijstypen.

Toelichting BoekStart en de Bibliotheek op school

BoekStart, de Bibliotheek *op school* en een landelijk dekkende voorziening van (boven)lokale leesbevorderingsnetwerken vormen de drie programmalijnen van Kunst van Lezen. Dit sinds 2008 door OCW gefinancierde succesvolle leesbevorderingsprogramma wordt vanaf 2025 voortgezet als belangrijke leesmotiverende schakel tussen Bibliotheek en jeugdgezondheidszorg- kinderopvang- en onderwijsinstelling.

Stichting Lezen (penvoerder) en de KB, nationale bibliotheek coördineren Kunst van Lezen. De aanpak van dit programma rust op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

- Leesomgeving (aantrekkelijke bibliotheekruimte, goede collectie en tijd om te lezen)
- Expertise (deskundigheidsbevordering)
- Evidentie (wetenschappelijk onderzoek, de Monitor)
- Samenwerking (op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau)

Deze brochure maakt deel uit van een reeks die past bij de doorgaande lijn in lezen, leesbevordering en digitale geletterdheid (met name de informatievaardigheden) voor verschillende leeftijdsgroepen (zie figuur). In de publicatie *De doorgaande leeslijn* van Stichting Lezen (2020) wordt de leeslijn voor 0 tot 22 jaar in samenhang beschreven.

BoekStart

BoekStart is een succesvol leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar dat uit drie onderdelen bestaat. Alle bibliotheken voeren dit programma deels of compleet uit.

BoekStart voor baby's:

1. Het doel van BoekStart voor baby's is om

ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen, om zo al op zeer jonge leeftijd de taalontwikkeling te bevorderen. Een belangrijk middel om dat te bereiken is het BoekStartkoffertje (sinds 2009) met twee boekjes dat een baby ontvangt door lid te worden van de Bibliotheek

2. De BoekStartcoach ondersteunt professionals in de jeugdgezondheidszorg door op het consultatiebureau met taalarme gezinnen in gesprek te gaan over taalvaardigheid en het belang van voorlezen. Ze nodigen de gezinnen uit in de Bibliotheek om het BoekStartkoffertje op te halen en de BoekStarthoek te ontdekken.
3. Het programma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als Bibliotheek professioneel samen te werken met de kinderopvang. De focus ligt daarbij op het bevorderen van de deskundigheid van de pedagogisch medewerker, ook als deze nog in opleiding is.

De Bibliotheek op school

De Bibliotheek *op school* stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en onderwijsinstellingen. De aanpak is ontwikkeld voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs (praktijkonderwijs en vmbo), middelbaar beroepsonderwijs (zowel in brede zin als specifiek voor de opleiding pedagogisch werk en onderwijsassistent) en hoger beroepsonderwijs (specifiek voor pabo's en lerarenopleidingen tweedegraads. Centrale bouwstenen binnen de aanpak zijn: versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek met een collectie die rekening houdt met de leerlingpopulatie van een school), aantonen van de effectiviteit van de aanpak (monitoring en onderzoek) en vergroten van de deskundigheid van leraren (lees-

coördinatoren op school) en leesmedia-consultanten (Bibliotheek) in leesbevordering en informatievaardigheden.

Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning en structurele borging van bovenstaande programma's werken we aan een landelijk dekkende voorziening van lokale brede leesbevorderingsnetwerken met de Bibliotheek als aanvoerder. Op steeds meer plekken groeien deze netwerken door naar geletterdheidsnetwerken waarbij het steviger verbinden van preventie en curatie van laag-geletterdheid centraal staat.

Masterplan basisvaardigheden

Het kabinet-Rutte IV heeft besloten dat BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* (alle onderdelen) belangrijke ondersteunende programma's zijn om het tij van de slechte leesvaardigheid van de Nederlandse jeugd te keren. Vanaf 2022 tot en met 2026 is vanuit het Masterplan basisvaardigheden substantieel geld vrijgemaakt om bibliotheken de gelegenheid te geven de aanpak te introduceren binnen veel nieuwe kinderopvang- en schoollocaties en daarnaast te zorgen dat ze de aanpak op bestaande locaties kunnen voortzetten.

Tijdens deze periode wordt de Bibliotheek *op school* po verder ontwikkeld onder de naam de Bibliotheek *op school* Plus (dBos+). Deze aanpak verbindt effectief leesonderwijs (gebaseerd op thematisch leesonderwijs met rijke teksten) met de bibliotheekondersteuning door leesmediaconsultanten vanuit de Bibliotheek *op school*.

Adriaan Langendonk

Manager Leesbevorderingsprogramma's
Stichting Lezen/KB, nationale bibliotheek

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12+). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten voor leesbevordering (de doorgaande leeslijn). Bij het stimuleren van leesmotivatie gaat het om (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen bieden, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder literaire competentie verstaan we het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van kenmerken van boeken (zoals genres) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

Bronnen

- Anderson, R., Wilson, P., & Fielding, L. (1988). Growth in reading and how children spend their time outside of school. *Reading Research Quarterly*, 23, 285-303.
- Appel, R., Kuiken, F., & Vermeer, A. (2001). *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Bakker, N. (2013). Digitaal lezen – wie doen het al? Een SMB-diepteststudie naar het profiel van de e-boekenlezer en de leesbeleving van de e-reader, tablet en laptop. In: Dick Schram (red.), *De aarzelande lezer over de streep*. Stichting Lezen Reeks 22. Delft: Eburon.
- Bakker, N. (2024). *Digitaal lezen, anders lezen? De technologische lees(re)evolutie in empirisch perspectief*. Stichting Lezen Reeks 37. Utrecht: Eburon.
- Bosman, A., Cihangir, S., & Bootsma, M. (2022). *Dalende leesvaardigheid: een herinterpretatie*. Radboud Universiteit, Nederlands Mathematisch Instituut, Alan Turing School.
- Broekhof, K., Vaessen, K., Maarsse, J., Aarssen, J., & Velzen, T. van (2019). *Cijfers en meningen over lezen in Nederland: kinderen, jongeren, leraren en ouders*. Utrecht: Sardes.
- Bus, A. G., Shang, Y., & Roskos, K. (2024). Building a Stronger Case for Independent Reading at School. *AERA Open*, 10. <https://doi.org/10.1177/23328584241267843>
- Chambers, A. (2012). *Leespraat: De leesomgeving*. Vertel eens. Leidschendam: NBD Biblion.
- Clinton, V. (2019). Reading from paper compared to screens: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Research in Reading*, 42(2), 288-325. <https://doi.org/10.1111/1467-9817.12269>
- Colvin, K. & Croft, M. L. (2024). Indicators of Successful School Librarian and Teacher Collaboration: A Phenomenology. *School Library Research*, 27. <www.ala.org/aasl/slr/volume27/colvin-et-al>
- Cunningham, A. E. (2009). Cognitive Consequences Of Reading Volume: Reading Makes You Smarter. Presentatie Konference om Laesevanskeligheder, augustus 2009, Kopenhagen.
- Cunningham, A.E. & Stanovich, K.E. (1998). What Reading Does For The Mind. *American Educator*, 22, 8-15.
- De Naeghel, J., Valcke, M., De Meyer, I., Warlop, N., Braak, J. van, & Van Keer, H. (2014). The role of teacher behavior in adolescents' intrinsic reading motivation. *Reading and Writing*, 27(9), 1547-1565.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Delgado, P., Vargas, C., Ackerman, R., & Salmerón, L. (2018). Don't throw away your printed books: A meta-analysis on the effects of reading media on reading comprehension. *Educational Research Review*, 25, 23-38.
- Duncan, L.G., McGeown, S.P., Griffiths, Y.M., Stothard, S.E. & Dobai, A. (2016). Adolescent reading skill and engagement with digital and traditional literacies as predictors of reading comprehension. *British Journal of Psychology*, 107, 209-238.
- DUO Onderwijsonderzoek (2017). *De leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Ehmig, S. C., Reuter, T. M. A., & Menke, M. M. A. (2011). *Das Potenzial von E-Readern in der Leseförderung*. Mainz: Institut für Lese- und Medienforschung der Stiftung Lesen.
- Froud, K., Levinson, L., Maddox, C., & Smith, P. (2023). Middle-schoolers' reading and processing depth in response to digital and print media: An A400 study. bioRxiv <https://doi.org/10.1101/2023.08.30.553693>
- Glopper, K. de, Fukkink, R., & Swanborn, M. (2000). Incidenteel woorden leren tijdens het lezen. *Pedagogische Studiën*, 348-364.
- Gubbels, J., Langen, A. M. L. van, Maassen, N. A. M. & Meelissen, M. R. M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Enschede: Universiteit Twente.
- Hawrot, A. & Zhou, J. (2024). Do changes in perceived teacher behaviour predict changes in intrinsic reading motivation? A five-wave analysis in German lower secondary school students. *Reading and Writing*, 37, 2229-2249. <https://doi.org/10.1007/s11145-023-10472-w>
- Hek, M. van & Kraaykamp, G. (2023). Why Jane likes to read and John does not. How parents and schools stimulate girls' and boys' intrinsic reading motivation. *Poetics*, 101, 101828, ISSN 0304-422X. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2023.101828>
- Hoobroeckx, F. & Broekhof, K. (2024). Vijf inzichten over taalgericht vakonderwijs. *Didactief*, november/december, 28-29.
- Houtveen, A. A. M., Steensel, R. van & Rie, S. de la (2019). *De vele kanten van leesbegrip*. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Houtveen, Th. & Steensel, R. van (red.) (2022). *De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen*. Stichting Lezen Reeks 35. Utrecht: Eburon.
- Howard, J.K. (2010). The relationship between school culture and the school library program: four case studies. *School Library Research*, vol. 13.
- Inspectie van het Onderwijs (2015). *Opbrengstgericht werken aan taal en rekenen in het voortgezet onderwijs. Taal en rekenen verbeteren, en de stappen die scholen hierbij kunnen zetten*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2020). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2024). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kieft, M. & Rossum, V. van (2024). *Mediatheken in het voortgezet onderwijs. Stand van zaken 2023*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Kortlever, D.M.J. & Lemmens, J.S. Relaties tussen leesgedrag en Cito-scores van kinderen. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* (40(1), 87-105).
- Krashen, S. (2011). *Free Voluntary Reading*. Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England: Libraries Unlimited.
- Lance, K. C. & Hofschire, L. (2012). *Change in School Librarian Staffing Linked with Change in CSAP Reading Performance, 2005 to 2011*. Colorado State Library/ University of Denver: Library Research Service.
- Lance, K. C. & Kachel, D. E. (2018). Why school librarians matter: What years of research tell us. *Phi Delta Kappan*, 99(7), 15-20.
- Lance, K. C., Welborn, L., & Hamilton-Pennel, Ch. (1993). *Impact of School Library Media Centers on Academic Achievement: 1993 Colorado Study*. Castle Rock, Colorado: Hi Willow Research and Publishing.
- Leesmonitor – Het Magazine (2015). *De seksekloof: hoe krijgen we jongens aan het lezen?* Amsterdam: Stichting Lezen
- Meelissen, M. R. M., Maassen, N. A. M., Gubbels, J., Langen, A. M. L. van, Valk, J., Dood, C., Derks, I., In 't Zandt, M., & Wolbers, M. (2023). *Resultaten PISA-2022 in vogelvlucht*. Enschede: Universiteit Twente. <https://doi.org/10.3990/1.9789036559461>
- Merga, M. K. & Mason, S. (2019). Building a school reading culture: Teacher librarians' perceptions of factors contributing to school reading cultures. *Australian Journal of Education*, 63/2, 173-189. <https://doi.org/10.1177/0004944119844544>

- Merke, S., Ganushchak, L., & Steensel, R. van. (2022). *Verrijkt vrij lezen: Een meta-analyse van de effecten van toevoegingen aan vrij lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Meyer J., Fleckenstein J., Krüger M., Keller S. D. & Hübner, N. (2024). Read at home to do well at school: informal reading predicts achievement and motivation in English as a foreign language. *Frontiers in Psychology*, 14:1289600. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1289600
- Mol, S. (2010). *To Read Or Not To Read*. Leiden: Leiden University. Proefschrift.
- Mol, S. & Bus, A. (2011). Lezen loont een leven lang. *Levende Talen Tijdschrift*, 12(3), 3-15.
- Mol, S. E. (2022). *Het belang van voorlezen en zelf lezen voor kinderen en adolescenten: Meta-analyse van het verband tussen (voor) leeservaring en leesvaardigheid*. Amsterdam: Stichting Lezen
- Nagy, W., Anderson, R., & Herman, P. (1987). Learning word meanings from context during normal reading. *American Educational Research Journal*, 24, 237-270.
- Ockhuysen, R. (2019). Murat Isik: 'In de bibliotheek ben ik voor altijd veranderd'. *Het Parool*, 11 mei 2019.
- OECD (2022). *Does the digital world open up an increasing divide in access to print books?* PISA in focus, 118.
- Onderwijskennis (2023), *Technisch lezen*. Website: Onderwijskennis van het NRO, <https://www.onderwijskennis.nl/themas/technisch-lezen#section-17983> Geraadpleegd op 3 februari, 2025.
- Peirera, C. & Nicolaas, M. (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Raad voor Cultuur (2018). *De daad bij het woord*. Sectoradvies Letteren en Bibliotheken. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur & Onderwijsraad (2019). *LEES! Een oproep tot een leesoffensief*. Den Haag: Raad voor Cultuur/Onderwijsraad.
- Salmerón, L., Altamura, L., Delgado, P., Karagiorgi, A., & Vargas, C. (2024). Reading comprehension on handheld devices versus on paper: A narrative review and meta-analysis of the medium effect and its moderators. *Journal of Educational Psychology*, 116(2), 153-172. <https://doi.org/10.1037/edu0000830>
- Sande, L. van der, Wildeman, I., Bus, A., & Steensel, R. van (2019). *Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten*. Stichting Lezen Reeks 31. Utrecht: Eburon.
- Sande, L. van der, Steensel, R. van, Fikrat-Wevers, S., & Arends, L. (2023). Effectiveness of Interventions that Foster Reading Motivation: A Meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 35(1), Article 21. Doi 10.1007/s10648-023-09719-3
- Scheltinga, F. (2019). Leesbevordering op maat: afstemmen op individuele verschillen. In: E. Segers en R. van Steensel (red.), *Lekker lezen. Over het belang van leesmotivatie*. Stichting Lezen Reeks 30. Utrecht: Eburon.
- Schmitt, N., Jiang, X., & Grabe, W. (2011). The percentage of words known in a text and reading comprehension. *The Modern Language Journal*, 95(1), 26-43.
- Schwabe, A., Lind, F., Kosch, L., & Boomgaarden, H. G. (2022). No Negative Effects of Reading on Screen on Comprehension of Narrative Texts Compared to Print: A Meta-analysis. *Media Psychology*, 25(6), 779-796. <https://doi.org/10.1080/15213269.2022.2070216>
- Singer, L. & Alexander, P. (2017). Reading on paper and digitally: what the past decades of empirical research reveal. *Review of Educational Research*, 87(6), 1007-1041.
- Stalpers, C. (2020). *De leeswereld van jongeren en jongvolwassenen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Steensel, R. van, Sande, L. van der, Bramer, W., & Arends, L. (2018). *Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse*. Reviewstudie in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Stichting Lezen (2020). *De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stichting Lezen (2021). *Leesmotivatie onder de loep. Inzichten uit wetenschappelijk onderzoek*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stichting Lezen (2023). *Aandacht voor diep lezen. Een blik op 21ste-eeuwse geletterdheid*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Stokmans, M. & Wolters, R. (2019). *Lezen doe je samen. Hoe kan leeshonger gestimuleerd worden?* Stichting Lezen Reeks 32. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Teunissen, C., Krosse, H. de, Ven, M. van de & Scharren, R. (2013). Aandacht voor technisch lezen in vo: zinvol en haalbaar. *Remedial*, 2-3, 3-7.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., & Lens, W. (2007). 'Willen, moeten en structuur in de klas: over het stimuleren van een optimaal leerproces.' *Begeleid zelfstandig leren*, 16, 37-57.
- Verhallen, S. & Alons, L. (2010). *Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo*. Amsterdam: ITTA.
- Webber, C., Wilkinson, K., Duncan, L.G. & McGeown, S. (2023). Adolescents' perspectives on the barriers to reading for pleasure. *Literacy*, 58/2, 204-215. <https://doi.org/10.1111/lit.12359>
- Wolf, Maryanne (2018). *Reader, come home. The reading brain in a digital world*. New York, London, Toronto, Sidney: Harper.
- Younger, M. & Warrington (2005). *Raising boys' achievement*. London: HMSO, Research Report for the Department of Education and Skills, RR636.

Colofon

© Stichting Lezen (2025)

Derde, herziene druk:
mei 2025

Deze publicatie is mede
mogelijk gemaakt door een
bijdrage vanuit het lees-
bevorderingsprogramma
de Bibliotheek *op school*
(Stichting Lezen/KB,
nationale bibliotheek).

Tekst

Kees Broekhof (Sardes)

Eindredactie

Bea Ros

Foto's

Jørgen Koopmans
(p. 2, 4, 10, 21, 33, 34, 38);
Annemarie Terhell
(cover, p. 6, 18, 26, 28; foto's
gemaakt op vmbo-school
Practiq in Goes)

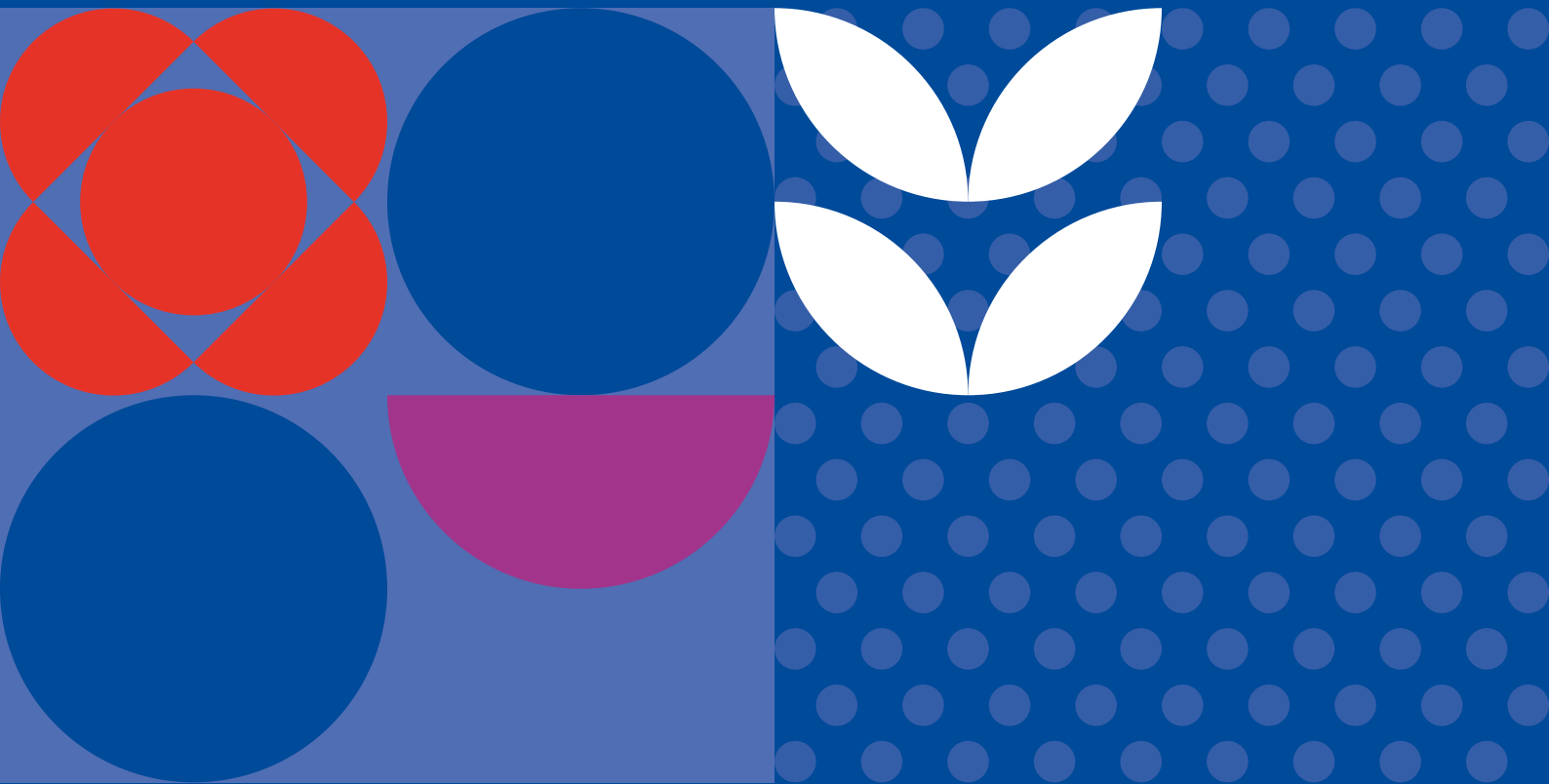

Vormgeving

Hocus (studiohocus.nl)

www.lezen.nl

www.debibliotheekopschool.nl

Meer lezen, beter in taal

Wie meer leest, wordt beter in taal. Dit klinkt niet alleen logisch, het is ook echt zo. Meer lezen heeft een bewezen positief effect op woordenschat, spelling, grammatica, tekstbegrip en schrijven. Deze brochure beschrijft, op basis van wetenschappelijk onderzoek, hoe vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis bijdragen aan de taalontwikkeling van vmbo-leerlingen. De mediatheek en de Bibliotheek zijn voor de school de partners bij uitstek om het lezen te stimuleren. Daarom biedt deze brochure ook tips voor een effectieve samenwerking tussen vmbo-scholen en de Bibliotheek.

